

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Vyjadřování emocí v textech českých písničkářek

Hana Barylová

Bakalářská práce

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana BARYLOVÁ**
Osobní číslo: **H06198**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**
Název tématu: **Vyjadřování emocí v textech českých písničkářek**
Zadávací katedra: **Katedra historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Úvod: práce si klade za cíl seznámit čtenáře s novou disciplínou kognitivní lingvistiky jazykovým obrazem světa a uplatnit jeho rozbor na textech vybraných českých písničkářek 1. Jazykový obraz světa: stručný vývoj směru, principy jazykového obrazu světa, klasické příklady, základní vlastnosti 2. Emoce: emoce a jazykový obraz světa, charakteristika, vlastnosti a projevy emocí, přehled základních emocí 3. Písničkářství: umělecký text a jazykový obraz světa, charakteristika, vývoj písničkářství, kritéria výběru autorek 4. Životopisy autorek 5. Interpretační část Závěr: shrnutí poznatků plynoucích z rozborů textů

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

VAŇKOVÁ, I., a kol.: Co na srdci, to na jazyku. Praha : Karolinum, 2005. VAŇKOVÁ, I.: Nádoba plná řeči. Praha : Karolinum, 2007. SCHWARZOVÁ, M.: Úvod do kognitivní lingvistiky. Praha : Dauphin, 2009. LAKOFF, G.: Ženy, oheň a nebezpečné věci. Praha : Triáda, 2006. LAKOFF, G., JOHNSON, M.: Metafory, kterými žijeme. Brno : Host, 2002.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Dagmar Magincová
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

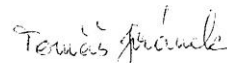
31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji: Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne

Anotace

Tato práce vychází z nově se vyvíjející disciplíny kognitivní lingvistiky, jazykového obrazu světa. Jedním z hlavních témat výzkumu jazykového obrazu světa jsou emoce. Práce je zaměřena na vyjadřování emocí v textech českých písničkářek, z nichž byly podle daných kritérií vybrány Zuzana Navarová, Radůza a Martina Trchová. Cílem práce je seznámit čtenáře s teorií jazykového obrazu světa a aplikovat jeho výzkum na umělecké texty.

Klíčová slova: kognitivní lingvistika; jazykový obraz světa; emoce; písničkář; ženská tvorba

Annotation

This work derives from a recently developed discipline of cognitive linguistics, the linguistic image of the world. One of the linguistic image of the world's main areas of investigation are emotions. The work focuses on the expression of emotions in song lyrics of Czech female singer-songwriters, specifically of Zuzana Navarová, Radůza and Martina Trchová who were chosen according to given criteria. The aim of this work is to apprise the recipient of the linguistic image of the world theory and to apply its research methods on artistic texts.

Keywords: cognitive linguistics; linguistic image of the world; emotions; singer-songwriter; female art

OBSAH

Úvod	1
A TEORETICKÁ ČÁST	
1 Jazykový obraz světa	3
1.1 Vývoj	3
1.2 Jazykový obraz světa	3
1.3 Příklady	4
1.4 Základní vlastnosti	5
2 Emoce	6
2.1 Emoce v jazykovém obrazu světa	6
2.2 Emoce	6
2.3 Základní vlastnosti	7
2.4 Projevy emocí	7
2.5 Základní emoce	8
2.5.1 Láska	8
2.5.2 Radost	9
2.5.3 Smutek	9
2.5.4 Strach	10
2.5.5 Vztek	11
3 Písničkářství	12
3.1 Umělecký text v jazykovém obrazu světa	12
3.2 Písničkářství	12
3.3 Vývoj	13
3.4 Výběr autorek	14
4 Životopisy	16
4.1 Zuzana Navarová	16
4.1.1 Dětství a dospívání	16
4.1.2 Nerez	16
4.1.3 Sólová dráha	17
4.1.4 KOA	17
4.1.5 Úmrtí	18

4.1.6 Pracovní charakteristika	18
4.1.7 Osobní charakteristika	19
4.2 Radůza	20
4.2.1 Dětství a dospívání	20
4.2.2 Počátky hudební kariéry	20
4.2.3 Vývoj v letech 2001–2004	21
4.2.4 Vývoj v letech 2005–2010	21
4.2.5 Pracovní charakteristika	22
4.2.6 Osobní charakteristika	23
4.3 Martina Trchová	24
4.3.1 Dětství a dospívání	24
4.3.2 Hudební začátky	24
4.3.3 Debutové album	24
4.3.4 Druhé album	25
4.3.5 Pracovní charakteristika	25
4.3.6 Osobní charakteristika	26
B INTERPRETAČNÍ ČÁST	
1 Zuzana Navarová	27
1.1 Láska	27
1.2 Radost	30
1.3 Smutek	31
1.4 Strach	36
1.5 Vztek	37
2 Radůza	38
2.1 Láska	38
2.2 Radost	40
2.3 Smutek	41
2.4 Strach	45
2.5 Vztek	47
3 Martina Trchová	49
3.1 Láska	49
3.2 Radost	50
3.3 Smutek	50

3.4 Strach	52
3.5 Vztek	53
Závěr	54
Summary	56
Textová příloha	58

Úvod

Jazykový obraz světa je nově se rozvíjející disciplína kognitivní (poznávací) lingvistiky. Pochází z univerzity v polském Lublinu a jeho podstatou je interpretace skutečnosti obsažená v jazyce. Zkoumá, jak průměrný mluvčí jazyka chápe svět a jak se toto jeho chápání promítá v jazyce. Prostřednictvím rozborů dochází kognitivisté k poznání, že jazykové obrazy světa jednotlivých jazykových společenství se od sebe v různé míře liší.

Emoce představují pro jazykový obraz světa základní předmět zkoumání. Jsou to jevy vysoce abstraktní a nedefinovatelné, a současně mají výraznou komunikativní funkci: vyvolávají silnou potřebu sdílení. Tyto vlastnosti vyvolávají otázky, jakým způsobem lidé o emocích přemýšlejí, jak je interpretují a jak o nich mluví.

Umělecké texty zaujímají specifické postavení v rozbořech jazykového obrazu světa. Umění je vlastní potřeba rekatégorizovat. Změnami významových struktur otevírá umění nový pohled na myšlení i jazyk. Písničkářské texty představují velmi cenný materiál pro kognitivistický výzkum, protože odrážejí současný stav jazyka a jejich autoři usilují o srozumitelnou formulaci emocí.

Předkládaná práce se dělí na teoretickou a interpretační část. V první, teoretické části seznámíme čtenáře s teorií jazykového obrazu světa, shrneme její vývoj, vysvětlíme principy i základní vlastnosti jazykového obrazu světa a znázorníme ho v několika klasických příkladech. Dále zde popíšeme emoce, jejich vznik, funkce a projevy a uvedeme krátké charakteristiky základních emocí rozšířené o klíčová slova. Ve třetí kapitole nastíníme problematiku fenoménu písničkářství, popíšeme jeho vývoj a odůvodníme náš výběr autorek. K teoretické části práce dále náleží životopisy vybraných písničkářek.

V interpretační části budeme pracovat s texty.¹ Náš postup práce spočíval v rozboru všech autorských textů. Dohledávali jsme klíčová slova, stereotypy (např. fráze), konotace, typické kolokace či metafory, kterými jsou vyjádřeny emoce, a v neposlední řadě jsme se věnovali i frekvenci jejich výskytu. Texty s nejvyšší frekvencí daných výrazů (z každého alba autorky celkem tři texty) jsme podrobně rozebrali a společně s popisem základních principů jazykového obrazu emocí je předkládáme čtenáři ve druhé části práce.

Poznatky vyplývající z výzkumu jazykového obrazu emocí budou shrnuty v závěru práce.

¹ Plné znění všech textů přikládáme v textové příloze.

Cílem této práce není dokonalý rozbor ani vyčerpávající popis. Práce vychází z nově se rozvíjející disciplíny: rozsáhlejší analýza českého jazykového obrazu světa a emocí byla zatím na konkrétní texty aplikována pouze v rámci vysokoškolských kvalifikačních prací.

Proto by tato práce měla pouze nastínit problematiku a seznámit se zajímavým novým přístupem k jazyku a literatuře. Rádi bychom přispěli k rozvoji jazykového obrazu světa a zároveň poukázali na vysokou úroveň básnické tvorby českých písničkářek.

1 Jazykový obraz světa

1.1 Vývoj

Teorie jazykového obrazu světa je jedním ze směrů kognitivní lingvistiky. Kognitivní (poznávací) lingvistika je širší vědní disciplína, která v sobě spojuje poznatky několika vědních oborů (psychologie, jazykověda, antropologie, filozofie, informatika).² Předmětem jejího zkoumání je lidské myšlení a jeho projevy v jazyce.

Kognitivní lingvistika se v rámci kognitivních věd rozvíjela přibližně od 80. let 20. století ve Spojených státech amerických; dnes patří mezi jedny z jejích nejznámějších koncepcí práce amerických vědců George Lakoffa a Marka Johnsona (*Metafory, kterými žijeme; Ženy, oheň a nebezpečné věci*³).

Českému prostředí je bližší koncepce polské lublinské školy, v jejímž čele stojí vědci Jerzy Bartmiński a Ryszard Tokarski. Polská koncepce klade důraz na sepětí jazyka s kulturou. Základní pojem polské kognitivní lingvistiky tvoří od poloviny 80. let 20. století jazykový obraz světa.

U nás se o rozšíření této teorie zasloužila Irena Vaňková. Stěžejními českými publikacemi jsou sborník *Co na srdci, to na jazyku* a monografie *Nádooba plná řeči*.

Teorie jazykového obrazu světa se původně formovala v souvislosti s etnolingvistikou. Kognitivní přístup k jazyku se v ní propojuje také s antropolingvistikou a kulturní lingvistikou.⁴

1.2 Jazykový obraz světa

Základem kognitivistického chápání jazyka je poznání toho, jak rozumíme světu, jak ho interpretujeme a jaký obraz světa si v mysli vytváříme: tak vzniká jazykový obraz světa.

Prostřednictvím něj se stává předmětem lingvistického zkoumání provázanost jazyka, kultury a každodenního života. Jazykový obraz světa vychází z propojení kultury a jazyka; jazyk se stává základem sdílené zkušenosti – kultury. Je zkoumán způsob, jak mluvčí konkrétního jazyka chápe, hodnotí, prožívá a sdílí svět. V centru zájmu této nové disciplíny stojí průměrný mluvčí daného jazyka, který si na základě tělesných a smyslových zkušeností a

² LAKOFF, G.: *Ženy, oheň a nebezpečné věci*. Praha : Triáda, 2006. S. 11. ISBN 80-86138-78-X

³ LAKOFF, G., JOHNSON, M.: *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-7294-071-6

LAKOFF, G.: *Ženy, oheň a nebezpečné věci*. Praha : Triáda, 2006. ISBN 80-86138-78-X

⁴ VAŇKOVÁ, I., a kol.: *Co na srdci, to na jazyku*. Praha : Karolinum, 2005. S. 12. ISBN 80-246-0919-3

vlivem kulturního prostředí osvojuje jazyk. Skrze něj pak vytváří své pojetí světa, tzv. naivní obraz světa.⁵ Tím se jazykový obraz světa ve své základní poloze dostává do rozporu s „vědeckým“ obrazem.⁶

Jazykový obraz světa představuje interpretaci skutečnosti – ne její přesný odraz – obsaženou v jazyce. Z toho vyplývá, že jazyk se podílí na tom, jak se svět odráží v naší mysli. Ukotvením skutečnosti v jazyce (tedy pojmenováním) interpretujeme svět. Tím se dostáváme k základu jazykového obrazu světa: jazyk ovlivňuje naši strukturaci a konceptualizaci světa.⁷

Interpretace skutečnosti, tedy jazykový obraz světa, je zafixována buď v samotném jazyce (např. v gramatických formách či významech slov), nebo je v jazykových vyjádřeních a textech pouze zahrnuta, a pak je třeba ji na základě studia vyložit.

1.3 Příklady

Pro ilustraci si nyní uvedme dva příklady. První příklad představuje v češtině běžně užívané spojení, které je v rozporu s obrazem skutečnosti; druhý příklad porovná frazeologii dvou (nepříbuzných) jazyků: češtiny a romštiny.

Klasickou ukázkou rozporu jazykového vyjádření a skutečnosti je spojení „východ / západ slunce“.⁸ Hvězda Slunce neobíhá kolem planety Země, je tomu právě naopak. Tento obecně známý poznatek sice popírá pravdivost spojení „východ / západ slunce“, nicméně nemůže zamezit jeho užívání. Z tohoto příkladu usuzujeme, že náš jazykový obraz je silně antropocentrický (zde geocentrický): ačkoli Země ve skutečnosti není středem vesmíru, v jazykovém obrazu světa tomu tak je.

V romštině existuje přirovnání „šukar sar papin“ (krásná jako husa). Tento typ přirovnání má sociokulturní původ; mnozí Romové se stydí za snědou barvu své pleti. V romském jazyce proto existuje skupina pozitivně hodnotících výrazů, jejichž společným prvkem je světlá barva.⁹ V českém jazyce takto motivovaný typ přirovnání chybí. To ukazuje, že českému a romskému mluvčímu je vlastní zcela rozdílný jazykový obraz světa.

⁵ VAŇKOVÁ, I., a kol.: *Co na srdci, to na jazyku*. Praha : Karolinum, 2005. S. 12. ISBN 80-246-0919-3

⁶ VAŇKOVÁ, I.: *Nádoba plná řeči*. Praha : Karolinum, 2007. S. 59. ISBN 978-80-246-1122-8

⁷ BACHMANNOVÁ, J., a kol.: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : NLN, 2002. S. 246. ISBN 80-7106-484-X

⁸ VAŇKOVÁ, I.: *Nádoba plná řeči*. Praha : Karolinum, 2007. S. 59. ISBN 978-80-246-1122-8

⁹ ŠEBKOVÁ, H.: *Romaňi čhib*. Praha : Fortuna, 2001. S. 33. ISBN 80-7168-695-6

1.4 Základní vlastnosti

Jazykový obraz světa se vyznačuje několika základními vlastnostmi: je antropocentrický, subjektivní, axiologický, mnohvrstevnatý, dynamický a vychází z opozice vlastní – cizí.

Hlavním principem jazykového obrazu světa je antropocentrismus (či geocentrismus, etnocentrismus). Jedná se o názor, že člověk (případně Země, etnikum) představuje střed světa. Člověk vytváří svůj jazykový obraz světa vždy z vlastního hlediska; mluví o lidském světě. Tento princip je také úzce spjat s tělesností. Lidské tělo totiž představuje základní veličinu, se kterou je ostatní svět poměřován.

Z antropocentrismu vychází také axiologičnost (hodnotovost) a subjektivnost jazykového obrazu světa. Ten je zcela prostoupen osobním hodnocením a postrádá nepředpojatost. Zcela v duchu antropocentrismu je člověk základní hodnotou svého světa.

S tím souvisí i výrazná opozice vlastní – cizí: vše, co je člověku vlastní, je považováno za kladnou hodnotu, cizí či neznámé má naopak příznak nežádoucího. Ukazuje se například, že český jazykový obraz světa je v souladu s tímto principem silně xenofobní.¹⁰

Nejsložitějším rysem jazykového obrazu světa je jeho mnohvrstevnatost. Tato rozrůzněnost se projevuje například v již zmíněném rozporu naivního a vědeckého obrazu; vedle stylové roviny se týká teritoriální či sociální sféry. Základní polohou je však každodenní svět a s ním spojená běžná komunikace.

Další podstatnou vlastností je dynamičnost. Jazykový obraz světa je neustále v pohybu v reakci na měnící se skutečnost. Kvůli rychlému vývoji však vždy zaostává za lidským poznáním. Na druhou stranu jeho základ tvoří staré neměnné jazykové dědictví.

Dalšími vlastnostmi jazykového obrazu světa jsou výběrovost (obracení pozornosti pouze k některým aspektům skutečnosti), integrálnost a kontextuálnost (splývání jazykového a mimojazykového, praktického a teoretického) či transcendentnost (schopnost jazyka překračovat vlastní meze pomocí metajazyka).

¹⁰ VAŇKOVÁ, I.: *Nádoba plná řeči*. Praha : Karolinum, 2007. S. 59. ISBN 978-80-246-1122-8

2 Emoce

2.1 Emoce v jazykovém obrazu světa

Jednou ze základních oblastí jazykového obrazu světa je vyjadřování emocí. Jedná se o specifický jev. Člověk má samozřejmou potřebu vyjádřit své niterné pocity a sdílet je s ostatními lidmi. Na rozdíl od myšlenek však emoce nejsou nijak strukturované, jsou to abstraktní pojmy. Vaňková v této souvislosti píše, že mluvíme-li o emocích, pokoušíme se vyjádřit nevyjádřitelné.¹¹

Téma emocí zaujalo velice rozsáhlou oblast zkoumání. Vzniklo množství prací, z nichž některé mají srovnávací charakter a poukazují na odlišnou strukturaci emocí v různých jazycích. Tak se kupříkladu ukazuje, že pro slovanské jazyky je příznačné slovesné vyjadřování emocí.

Zásadní prací na toto téma je Lakoffova analýza pojmu hněv.¹² Vyplývá z ní, že o hněvu myslíme a mluvíme jako o zahřívající se kapalině v uzavřené nádobě. Tato centrální metafora hněvu je tvořena souhrnem jeho fyziologických projevů. Lakoffova analýza má pro konceptualizaci emocí klíčový význam a inspirovala mnoho dalších badatelů, včetně nás.

V rámci výzkumů vyjadřování emocí v jazykovém obrazu světa je kladena otázka, zda chápat emoce jako koncepty obecně lidské, či spíše kulturně specifické. Druhá varianta se ve světle nových poznatků jeví jako příhodnější. Velkou roli zde jistě hraje i potřeba připodobnit emoce k něčemu, co je nám známé.

2.2 Emoce

Emoce lze obecně charakterizovat jako psychologické procesy prožívání. Jsou evolučně starší než rozumové chování a představují hluboce zakořeněné psychologické jevy dosahující až pudového rázu. Jejich funkcí je připravit subjekt (tedy člověka) k adekvátní reakci nebo k adaptaci na nové podmínky. Emoční situace zároveň podporují (či naopak potlačují) memorování situací a jevů.

V psychologii se pojem emoce používá ve více významech. Za emoce jsou považovány mentální stavy, které vyjadřují vztah a jsou provázeny cítěním i charakteristickými tělesnými projevy. Dále emoce představují excitované stavy mysli,

¹¹ VAŇKOVÁ, I., a kol.: *Co na srdci, to na jazyku*. Praha : Karolinum, 2005. S. 250. ISBN 80-246-0919-3

¹² LAKOFF, G.: *Ženy, oheň a nebezpečné věci*. Praha : Triáda, 2006. S. 367–401. ISBN 80-86138-78-X

afektivní stavy vyvolané překážkou anebo dynamické projevy instinktu. V neposlední řadě může být emoce dezorganizovanou odpovědí organismu na podnět nebo aktivitou nervové soustavy.¹³

Složitou problematiku tvoří pojmosloví, zvláště vztah pojmů emoce a cit. Výraz cit, mimo jiné starší podoba pojmu emoce, je těžko definovatelný. Jedná se o velice jednoduchý jev, který bývá v praxi pouze popsán a odlišen od ostatních duševních jevů. V dnešním slova smyslu cit představuje užší pojem označující konkrétní pocitový zážitek. Platí, že city jsou stavy mysli, zatímco emoce stavy organismu. Vedle této problematiky je nutné také rozlišení pojmů cit, pocit, dojem, nálada, afekt a vášně. Emoce se totiž dělí podle doby trvání a intenzity, a to na afekty (intenzivní krátkodobá emoce), nálady (neintenzivní dlouhodobá emoce) a vášně (intenzivní dlouhodobá emoce).

Protože naše práce vychází spíše z praxe než teorie psychologických věd, bude pravidla tohoto pojmosloví pomíjet a výrazy emoce, cit, pocit, nálada bude stavět na stejnou úroveň.

2.3 Základní vlastnosti

Mezi základní vlastnosti emocí patří subjektivnost (různí jedinci reagují na podnět různými emocemi rozličné intenzity), spontánnost (samovolné spuštění emoce bez možnosti rozumového ovlivnění), aktuálnost (odehrávají se jako okamžitá reakce na podnět), předmětnost (vztahují se ke konkrétnímu zážitku), polarita (pohybují se na ose libost–nelibost a na ose intenzity v podobě vysoké či nízké míry vzrušení), vliv na paměť (podporují či znemožňují paměťové procesy).

2.4 Projevy emocí

Jak již bylo naznačeno v části 2.1, s emocemi se pojí výrazné fyziologické projevy. Právě tyto známky, jejichž smyslem je mimo jiné sdílet prožívané emoce, budou pro naši práci klíčovými jevy.

Projevy emocí provází několik typů změn. Jsou to změny v organismu (zejména změny viscerální, tj. útrobní), v mimice (vysoce individuální výrazy emocí) a motorice (apetence a averze, tedy přibližování a vzdalování subjektu). Dále mají emoce vliv na

¹³ NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha : Academia, 1997. S. 24. ISBN 80-200-0625-7

pohotovost a ovlivňují paměť a stav organismu (vzniká zde např. únava). Silné či dlouhodobé působení emocí může zapříčinit trvalé zdravotní problémy a v extrémních případech i smrt.

Jedním ze specifických doprovodných jevů (některých) emocí je bolest. Jedná se o bolest fyzickou, ale i psychickou, přičemž jejich existence bývá propojena. Někdy je bolest považována za samostatný druh afektu.

Emoce vznikají za působení vnitřních i vnějších podmínek. Z vnitřních podmínek pocházejí emoce, které doprovázejí vznik, uspokojení či zklamání potřeb nebo nedostatečnou (či nadbytečnou) svalovou a nervovou aktivitu. Mezi vnější podmínky patří všechny situace, které mají pro subjekt nějaký význam, tedy přímý nebo nepřímý vztah k jeho druhovým a individuálním potřebám.

Jednotlivé projevy základních emocí budou popsány v následující podkapitole.

2.5 Základní emoce

Základní lidské emoce nejsou nijak kulturně podmíněné, vyskytují se napříč národnostmi a jsou provázeny stejnými či podobnými projevy. Představují univerzální psychologický proces pro lidský druh i některé vyšší primáty.

Počet a druhy základních emocí uváděných v odborné literatuře se liší, mezi nejčastěji jmenované však patří strach, hněv, smutek, radost či překvapení. My jsme se rozhodli pracovat s těmito pěti emocemi: láskou, radostí, smutkem, strachem a vztekem. V následujících podkapitolách se s nimi podrobněji seznámíme. Uvedeme zde také synonymické a ekvivalentní výrazy a některá další klíčová slova vztahující se k danému tématu. Tento seznam výrazů, ačkoli neúplný, nám dobře poslouží v interpretační části práce.

2.5.1 Láska

Láska není typickou emocí: jde o citový vztah vázaný v rozsáhlém emočním komplexu. Předmětem lásky může být člověk, hodnota nebo činnost. Lidé mají fyzickou i psychickou potřebu párové vazby. Kromě partnerství udržují i další vztahy: příbuzenské, přátelské, a na druhé straně také vztahy nepřátelské. Existují dvě formy lásky: duchovně-duševní nebo smyslová. Dále se rozlišuje láska rodičovská, charitativní a erotická. Základními vlastnostmi tohoto fenoménu jsou ztráta racionálního uvažování a altruismus.

Ze slov vážících se k lásce jmenujme: přátelství, vztah, vášeň, cit, náklonnost, přichylnost, záliba, obliba, zájem, poměr, zápal, oddanost, věrnost, smysl, přízeň, sympatie, inklinace, choutka, touha, něha, rozmar, žádostivost, důvěra, víra apod. Na druhé straně osy libost–nelibost stojí výrazy: nenávisť, nepřátelství, zášť, odpor, nepřízeň, nevůle...

2.5.2 Radost¹⁴

Radost vzniká v reakci na zisk či úspěch a vzbuzuje v subjektu pocit blahobytu, velikosti a síly. Tato emoce je spojována s velkou touhou po sdílení a má hluboký sociální kontext. Radost je nejkomunikativnější emocií. Její projevy bývají často bouřlivé, ačkoli známky radosti mohou být velice individuální. Mezi typické fyziologické projevy patří zrychlená srdeční činnost a dýchání, zvýšení krevního tlaku a tělesné teploty, rozšíření krevních vlásečnic; mění se i mimický výraz. Radost má také biologickou funkci, zpevňuje totiž sociabilitu subjektu.

Stupnice ekvivalentů radosti je rozsáhlá: spokojenost, štěstí, vítězství, úspěch, veselost, extáze, potěšení, uspokojení, zdar, blaho, nadšení, požitek, vyrovnanost, pohoda, klid atd. S radostí je spjat specifický fenomén, smích: chechot, řehot, úsměv, výsměch aj. Opakem radosti je smutek s typickým projevem pláče. V některých případech ovšem může pláč doprovázet i intenzivní pocity štěstí.

2.5.3 Smutek

Smutek je reakce na ztrátu (např. ve formě opuštění, oddělení). Smutek utlumuje, způsobuje ztrátu zájmu, skleslost, pocit prázdnoty. Dlouhodobou neschopností vyrovnat se se ztrátou získává subjekt osobnostní rys smutku, stává se zatrpklým až rezignovaným. Tato emoce má silný sociální základ: vyvolává soucit, čímž utužuje vztahy. Intenzita sdílení je však u smutku několikanásobně nižší než u

¹⁴ Radost a smutek patří mezi vysoce sdílené emoce. Potřeba formulovat je motivuje vznik množství rozličných vyjadřovacích způsobů. Z toho důvodu byly tyto emoce v naší práci pojímány odděleně a každé byla věnována zvláštní pozornost, ačkoli se jedná o osově protikladné typy.

radosti. Fenomémem doprovázejícím smutek je pláč a bolest. Pláč očisťuje, uvolňuje napětí a signalizuje výskyt emoce. Bolest, jak už bylo řečeno výše, bývá někdy považována za zvláštní druh afektu. Provází ji typické rysy: neklid, chaotické pohybové reakce, ztráta zájmu o okolí, sténání či křik. Bolest se projevuje i fyziologicky: zvýšením krevního tlaku a hladiny glukózy v krvi a aktivací organismu. Mezi typické projevy smutku patří: váznutí srdeční činnosti a dechu, ztráta chuti k jídlu, pláč a psychická i fyzická bolest.

Ke smutku se vztahuje množství výrazů: žal, zoufalství, stesk, zármutek, hoře, skleslost, beznaděj, stísněnost, sklíčenost, splín, deprese, mrzutost, bolest, utrpení, muka, prohra, lhostejnost, zklamání, lítost atd. Synonyma pláče: vzlykot, bědování, křik, nářek, štkání, skučení, úpění, sténání apod.

2.5.4 Strach

Strach je reakcí na hrozbu či na vědomí bezbrannosti. Jeho funkce je vyhnout se nebezpečí. Proto strach aktivuje pokus o útěk, který ovšem někdy bývá znemožněn strnulostí. Toto znehybnění má v přírodě svůj specifický význam: pokud před původcem strachu nelze uniknout, subjekt předstírá smrt. Strach může být vyvolán i symbolickými podněty a může se vyvinout z úlekové situace. Existuje i příjemný strach podmíněný vědomím odstupu od hrozby (horory). Charakteristické projevy strachu: vzestup frekvence nervových impulzů, zrychlený tlukot srdce, třes, studený pot, nevolnost, povolení svěračů, křik, napjatý výraz tváře, třesnutí očí.

V psychologii se od strachu odlišuje dlouhodobější emoce úzkost. Pro naše potřeby ovšem oba tyto jevy spojíme v jeden. Úzkost na rozdíl od strachu vzniká bez konkrétního zdroje hrozby. Má existenciální základ, pojí se s ní pocit nejistoty a vnitřního napětí. Provází negativní aspekty života. Projevy úzkosti jsou rozličné: některé subjekty vyvíjejí extrémní snahu o nenápadnost, jiné reagují naopak výstředním chováním. Mezi fyzické projevy patří zvýšená tepová frekvence a trávicí aktivita, zrychlené dýchání, změny vegetativních reakcí (např. potivost). Úzkost doprovází tendence redukce v podobě silně motivujících emocí.

Mezi klíčová slova těchto dvou emocí patří: bázeň, děs, hrůza, obava, respekt, úlek, zděšení, pochybnost, nedůvěra, tíseň, sklíčenost, tesknost, starost, nejistota, napětí, tlak, stres, negativní očekávání aj. Za opak můžeme považovat jistotu, naději a důvěru.

2.5.5 Vztek

Vztek vyjadřuje různě intenzivní reakci na překážku. Tato emoce se pojí s útokem a pocity nepřátelství nebo s útekem. Obě reakce vyžadují zvýšený výdej energie, jedná se tedy o emoci aktivační. Mezi hlavní projevy vzteku se řadí zvýšené svalové napětí a motorika, zrychlené dýchání a tlukot srdce, snížený pohyb střev a sekrece žaludečních šťáv. Navenek se projevuje schýlením postavy, zatínáním pěstí, ceněním zubů. Intenzivnější formy vzteku (např. zuřivost) způsobují zúžení vědomí a ztrátu sebekontroly.

Z množství ekvivalentů jmenujme: hněv, zlost, zuřivost, zloba, rozhorlení, nelibost, rozhořčení, mrzutost, podráždění, popudlivost, roztrpčení, pobouření, prudkost či zběsilost.

3 Písničkářství

3.1 Umělecký text v jazykovém obrazu světa

Jednou z hlavních oblastí zkoumání kognitivní lingvistiky je kategorizace, tedy třídění. Kognitivisté v tomto směru kladou dvě základní otázky: proč a jakým způsobem kategorizujeme?

Umělecká literatura představuje při hledání odpovědí na tyto otázky vhodné východisko. Umění je totiž vlastní potřeba rekategorizace. Jeho podstatou je snaha nalézt jiný pohled na svět, vnímat svět v celém jeho rozsahu či zpochybnit domnělé jistoty. V tomto principu nalézáme filozofickou rovinu umění. To nové modely světa nejen promýšlí, ale také tvoří: zmíněné snahy vedou ke změnám základních významových (a také jazykových) struktur.

Přetváření struktur se projevuje zvláště v poezii, která podle Vaňkové rekategorizuje, remetaforizuje a rekonceptualizuje.¹⁵ Prostřednictvím polemiky s běžným nazíráním může poezie zdůraznit, co je myšlení – a jazyku – vlastní. Tak může poukázat na sémantickou potenci jazyka, sémantické souvislosti a významné konotace. V tomto kontextu se tedy umělecká literatura, a poezie zvláště, ukazuje jako nedocenitelný materiál pro výzkum jazykového obrazu světa.

Písničkářská tvorba jakožto specifická forma poezie se zdá být vhodným pramenem pro výzkum jazykového obrazu světa. Důvodem jsou některé její osobité rysy: aktuálnost jazykové výstavby, role výpovědní hodnoty či snaha srozumitelně, ale poutavě oslovit posluchače.

3.2 Písničkářství

Písničkářství představuje osobitý hudební fenomén, jehož nositelem je postava písničkáře. Písničkářem rozumíme uměleckou osobnost, která je zároveň autorem hudby i textu a své dílo sama interpretuje. Výjimečně za písničkáře označujeme také interpreta neautorských skladeb písňového charakteru.

¹⁵ VAŇKOVÁ, I.: *Nádoba plná řeči*. Praha : Karolinum, 2007. S. 87. ISBN 978-80-246-1122-8

Písničkáři jsou nejčastěji samostatně vystupující umělecké osobnosti, vzácně autorské dvojice. Někteří spolupracují s hudebními tělesy: vystupují v rámci hudebních skupin nebo za doprovodu kapely. Typickými hudebními nástroji písničkářů jsou kytara, akordeon a klavír.

Předpokladem písničkářství je všestranné nadání: hudební, textařské i interpretátorské schopnosti. Základ písničkářství nicméně tvoří autorské charisma. Vzhledem k tomu, že se hlavní proud českého písničkářství formoval v době totalitního režimu, očekávalo publikum od autora vzpuru proti konvencím. V protikladu k vyžadované kolektivnosti měl být umělec výraznou osobností kriticky reflektující aktuální společenské dění. Vysoce se cenila autorská hodnověrnost a schopnost formulovat obecně sdílené emoce. Písničkáři byli označováni za mluvčí generace a kritiky své doby. Někteří autoři na požadovanou roli reagovali autostylizací do mystických hrdinů (za všechny jmenujme Nohavicův text *Darmoděj*).

Těžištěm písničkářské tvorby je písňová hudební forma.¹⁶ Nejčastěji se jedná o tzv. folkovou píseň (viz níže). Písňová forma vychází z lidové tvorby, jejíž oblast autoři postupně opouštěli a zaměřovali se na produkci písni s aktuální tematikou.

Pro lidovou písňovou tvorbu je příznačný současný vznik textu a melodie; v písničkářské tvorbě není vyváženost hudební a textové složky pravidlem. Vzhledem k zaměření a rozsahu této práce jsme muzikologické hledisko ponechali zcela stranou. Doplňme pouze několik základních vlastností hudby: výrazná zapamatovatelná melodie, jednoduchá harmonie, prosté aranžmá.

Hlavním rysem folkové písně je její výpovědní hodnota. Píseň má významnou sdělovací a komunikační funkci. Tu umocňuje minimální vzdálenost interpreta a posluchače na malých scénách. Velký důraz je kladen na srozumitelnost. Protože se v počátcích českého folkového písničkářství¹⁷ písně šířily primárně ústním podáním, bylo žádoucí, aby je obecnost pochopilo při prvním poslechu. K tomu přispívala jednoduchá forma i rytmus, vázaný verš a prostředek opakování. Tyto hlavní rysy české folkové písně se promítly i do její dnešní podoby.

3.3 Vývoj

Kořeny folkové písně sahají do zahraničí. *Folk* znamená v angličtině *lid, lidový, prostonárodní*. Ve 30.–40. letech 20. století probíhala ve Spojených státech amerických snaha

¹⁶ Někteří autoři se (většinou okrajově) věnují dalším uměleckým aktivitám: poezii, vážné hudbě, tvorbě pro děti apod.

¹⁷ Za počátky tohoto fenoménu považujeme jeho formování v 60. letech 20. století.

o návrat anglosaské lidové písně. Dělo se tak formou aktualizované interpretace. Obnovená folklorní tvorba se smísila s rozšířenými hudebními žánry a dala vzniknout novému typu písně nazvané folková.

České folkové písničkářství navazuje na bohatou tradici jarmarečních a kramářských písní 19. století, na kabaretní, šantánové a politické písně či tvorbu městského folkloru počátku 20. století. Vedle těchto zdrojů se inspirovalo v české lidové tvorbě zprostředkované folklorními soubory či zpěvníky sestavenými profesionálními sběrateli. Mezi ty nejvýznamnější patří zpěvník Františka Sušila *Moravské národní písně* a Františka Bartoše *Národní písně moravské*. Třetím tvůrčím zdrojem byly umělé písně Karla Hašlera, Jaroslava Ježka či autorské dvojice Suchý-Šlitr. Bezprostřední vliv na formující se folkovou tvorbu měla moderní česká poezie, a také tradice trampské hudby.

Vznik české folkové hudby se datuje do 60. let 20. století. Vedle zahraniční hudby ho motivovala touha po vzpouře proti konvencím. Mezi nejvýraznější písničkářské osobnosti řadíme Jaroslava Hutku, Slávka Janouška, Karla Kryla, Vladimíra Mertu, Jaromíra Nohavicu, Karla Plíhala či Vlastimila Třešňáka. Po politickém převratu v roce 1989 byl očekáván úpadek písničkářství: politická témata byla vyčerpána a chyběla potřeba rebelujícího generačního mluvčího. V současnosti je nicméně písničkářství znovu na vzestupu, tentokrát jako reakce na konzumnost oficiální hudební scény.

Většinu písničkářů řadíme do hudebního žánru zvaného folk. Souběžně s folkem se ale v písničkářské tvorbě uplatňovaly i další hudební žánry (např. country, jazz, rock). Dnešní autoři se pohybují napříč celým spektrem hudebních žánrů. Posun nastal i v rozšíření tematiky textů: od venkovských námětů, které dnes zpracovává hlavně country, se zájem autorů obracel k městské tematice.

3.4 Výběr autorek

Tato práce vychází z textů ženských autorek. Důvodem je snaha poukázat na vysokou úroveň básnické tvorby českých písničkářek i očekávání větší emocionálnosti textů.

Množství autorek jsme rozdělili do tří generací. Do první, nejstarší generace, jsme zařadili autorky, jako je Dagmar Andrtová-Voňková, Zuzana Navarová, Zuzana Michnová nebo Zuzana Homolová. Druhou generaci představují autorky nacházející se v současné době na vrcholu své kariéry (Radůza, Iva Bittová, Lenka Dusilová). Třetí generaci reprezentují prosazující se mladé zpěvačky (Martina Trchová, Žofie Kabelková či Jana Věbrová).

Vzhledem k tomu, že není v našich silách zmapovat jazykový obraz světa v textech všech autorek, hledali jsme tři autorky, jejichž tvorba by si byla blízká. Hlavním předpokladem byla silná emocionálnost textů, analogický hudební styl a způsob vystupování.

Z velkého spektra jsme posléze zvolili tyto tři autorky: Zuzanu Navarovou, legendu českého písničkářství, jejíž tvorba je již uzavřená; Radůzu, autorku nacházející se na vrcholu tvorby; a Martinu Trchovou, která se druhým vydaným albem řadí mezi začínající písničkářky.

V následující části uvádíme životopisy písničkářek; jejich zařazení považujeme za nutné z důvodu představení autorek a jejich tvorby, uvedení do kontextu i z důvodu absence podobného materiálu.

4 Životopisy

4.1 Zuzana Navarová

4.1.1 Dětství a dospívání

Zuzana Navarová se narodila 18. června 1959 v Hradci Králové. Po základní škole se přihlásila na střední uměleckoprůmyslovou školu v Brně. Nepodařilo se jí však složit přijímací zkoušky, vystudovala tedy gymnázium.

Po gymnáziu se věnovala studiu španělštiny v kombinaci s češtinou na učitelském oboru Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. V roce 1982 odjela na půlroční studijní stáž na Kubu. Od posledního ročníku vysoké školy vyučovala na jazykové škole. Záhy se však rozhodla profesionálně věnovat hudbě.

K hudbě Zuzanu Navarovou přivedli rodiče. Oba byli umělecky založení. Preferovali lidovou tvorbu. Otec se živil jako hudební redaktor v královéhradeckém rozhlasu, matka se ve volném čase věnovala ochotnickému divadlu.

Zuzana Navarová vystupovala jako písničkářka s kytarou už v době studia na gymnáziu. Nahrála několik skladeb, zatím ne autorského, pouze interpretačního charakteru. V té době se seznámila s muzikanty z královéhradecké skupiny Výlety. Z tohoto setkání vznikla hudební spolupráce, záhy však ukončená zpěvaččiným odchodem do Prahy. Později Navarová vystudovala obor populární zpěv na Pražské konzervatoři.

4.1.2 Nerez

Roku 1980 se Zuzana Navarová seznámila s Vítem Sázavským a Zdeňkem Vřešťálem. Hudební duo Vřešťál & Sázavský se posléze rozšířilo a vznikla skupina Causa Belli, později přejmenovaná na Nerez. S Nerezem Navarová odstartovala svou úspěšnou kariéru; jejich spolupráce trvala patnáct let.

Zuzana Navarová působila v kapele Nerez jako skladatelka, textařka, vokalistka a multiinstrumentalistka. Společně nahráli sedm alb: debut *Masopust* vyšel v roce 1986, následovalo *Na vařený nudli* 1988, *Ke zdi* 1990, *Co se nevešlo* 1991, dále koncertní výběrové album *Stará láska Nerez a vy* 1993, album *Nerez v Betlémě*,

sestavené z nerezovských aranžmá lidových koled (1993), a po rozpadu kapely vyšlo poslední nové album, *Co se nevešlo (pozdní sběr)* 2001. Následovalo několik best of alb a výběrů.

V roce 1982 získala kapela Nerez hlavní cenu na folkovém festivalu Porta a výkon Zuzany Navarové byl oceněn jako nejlepší vokální projev na pražské jazzové soutěži Vokalíza v témže roce.

Nerez ukončil svou činnost roku 1994. Viníkem rozchodu byla podle slov členů kapely tvůrčí i osobní únava. Později Navarová dobu svého působení v kapele Nerez označila za „*velký a nesmyslný mejdan, který ji vysílil*“.¹⁸

Tvorbu Nerezu je možno charakterizovat jako barvitý vokální folk založený na propracovaných harmoniích, vokálech, multiinstrumentalismu a precizních textech.

4.1.3 Sólová dráha, Caribe Jazz Quintet a Tres

V posledních letech činnosti kapely Nerez se všichni tři umělci realizovali ve vlastních projektech a sólových albech. Zuzana Navarová spolupracovala s Vitem Sázavským, skládali společně filmovou a divadelní hudbu.

Sázavský se také stal producentem prvního sólového alba Navarové *Caribe*. Při sestavování tohoto alba Zuzana Navarová čerpala z tvorby Nerezu; uvedla na něm několik hispánských populárních písní v někdejší nerezovské úpravě. Album vyšlo roku 1992 a na jeho vzniku se podílela doprovodná kapela Caribe Jazz Quintet.

Ze spolupráce s kolumbijským písničkářem Ivánem Gutiérrerezem se o dva roky později zrodilo trio zvané Tres. Roku 1995 vydali Tres stejnojmenné album, které obsahovalo jedenáct Gutiérrerezových písní ve španělštině. Krátce po vydání alba však činnost tria Tres skončila.

4.1.4 KOA

Kapela KOA vznikla na konci 90. let jako doprovodná kapela Zuzany Navarové. Jejími členy byli akordeonista, klavírista, klarinetista a zpěvák Mário Bihári, kontrabasista František Raba, perkusista Camilo Caller a od roku 2001 kytarista Omar Khaouaj.

¹⁸ VŘEŠŤÁL, Z.: *Ne, Nerez nerezne*. Praha : Galén, 2009. S. 113. ISBN 978-80-7262-611-3

S KOA a Ivánem Gutiérrezem nahrála Zuzana Navarová dvě alba: *Skleněná vrba* v roce 1999 a koncertní *Žlutá ponorka* natočené v Malostranské besedě roku 2000. O obě alba se Navarová a Gutiérrez autorsky, tj. hudebně i textařsky, dělili.

V roce 2000 Iván Gutiérrez opustil Českou republiku. O dva roky později KOA vydali album *Barvy všechny*, které Akademie populární hudby ocenila Andělem v kategorii folk. Zuzana Navarová tímto albem dosáhla vrcholu své kariéry jako autorka i interpretka.

O rok později vyšlo zřejmě nejznámější album s názvem *Jako Šántiděví* (Jako Bohyně míru). Titulní píseň s názvem *Marie* byla vysílána v českých rádiích, což znamenalo pro Zuzanu Navarovou dosud nepoznaný úspěch.

4.1.5 Úmrtí

Zuzana Navarová zemřela 7. prosince 2004 na rakovinu. Koncertovala až do dne své smrti, o její nemoci se dlouho nevědělo. Rok po smrti byla při vyhlásování cen Akademie populární hudby uvedena do Síně slávy.

4.1.6 Pracovní charakteristika

Podobně jako v životě můžeme v práci Zuzany Navarové rozlišit dvě období: Nerez a KOA – výstup a vrchol – napětí a uvolnění. Její nový životní styl změnil i přístup k práci: ctižádost, zatížení a rozpolcenost vystřídal uvolnění, klid a svoboda.

Svou počáteční tvorbu Zuzana Navarová charakterizovala ve shodě s kritikou slovem *rozervanost*. Texty Nerezu se vyznačují expresivností, složitostí, kontrasty a zádušnou náladou a nejčastěji se v nich objevuje tematika mezilidských vztahů. Po rozpadu skupiny Nerez tvůrčí činnost Navarové stagnovala. První texty po této odmlce napsala ve španělštině a teprve s kapelou KOA začala znovu tvořit česky. Její nové texty se od starých překvapivě lišily: texty KOA jsou hravé, láskyplné, veselé, sdělnější i vřelejší.

Po pracovní stránce byla Zuzana Navarová přísná a svědomitá. Prosazovala jednoduchost a střídmost ve volbě nástrojů i v podobě aranžmá. Autorská konkurence Zdeňka Vřešťála v Nerezu ji naučila rozpoznávat, která píseň má potenciál uspět u posluchačů.

Hudební vzor představovala pro Zuzanu Navarovou altistka Marta Kubišová. Navarová se zajímala o romský či židovský folklor. Už na vysoké škole svou pozornost věnovala kubánské, brazilské, španělské a portugalské hudbě, se kterou se seznamovala prostřednictvím studentů-stážistů, a posléze osobně při návštěvách Španělska a Kuby.

Vedle psaní textů, skládání a interpretace hudby se Zuzana Navarová věnovala producentské činnosti a vyhledávání nových talentů. Objevila množství hudebníků: Věru Bílou a skupinu Kale, písničkářku Radůzu, která se stala její žačkou a přítelkyní, či Mária Biháriho

4.1.7 Osobní charakteristika

Zuzana Navarová bývala popisována jako „*fajn holka, příjemná společnice a chytrý člověk*.“¹⁹ Byla milující, pečující, obětavá a laskavá. Jak už bylo naznačeno, během života výrazně změnila životní styl: „... *úplně jsem přestala pít alkohol, (...) a taky kouřit a pít kafe*.“²⁰ Její „*zjev chytré studentky s velkými brýlemi*“²¹ byl stejně nezaměnitelný jako její podmanivý, výrazný a plný hlas.

Mezi zájmy Navarové patřila malba a výtvarnictví, cestování a hispánská kultura. Stála v čele Nadace Život umělce, ve veřejném životě se angažovala i jinak: demonstrovala například proti stavbě Temelínu či za propuštění kubánských politických vězňů.

Od 90. let si Zuzana Navarová psala za jméno zkratku d. T., která pocházela z příjmení jejího kubánského manžela (de Tejada). Toho, že neměla děti, nelitovala.²²

¹⁹ VŘEŠŤÁL, Z.: *Ne, Nerez nerezne*. Praha : Galén, 2009. S. 19. ISBN 978-80-7262-611-3

²⁰ POLÁČEK, T.: *Nejsem ctižádostivá. To už mám za sebou*. . In: NAVAROVÁ, Z.: *Andělská počta*. Praha : Host, 2009. ISBN 978-80-7294-267-1

²¹ REJŽEK, J.: *Opožděný milostný dopis Zuzaně Navarové*. In: NAVAROVÁ, Z.: *Andělská počta*. Praha : Host, 2009. ISBN 978-80-7294-267-1

²² POLÁČEK, T.: *Nejsem ctižádostivá. To už mám za sebou*. . In: NAVAROVÁ, Z.: *Andělská počta*. Praha : Host, 2009. ISBN 978-80-7294-267-1

4.2 Radůza

4.2.1 Dětství a dospívání

Radůza, vlastním jménem Radka Vranková, se narodila 17. března 1973 v Praze. Dětství strávila u prarodičů ve východních Čechách; prarodičovská výchova i život na venkově ji velmi ovlivnily. Později se přestěhovala do Kladna, kde žije dodnes. Po gymnáziu nastoupila na sociálně-právní nástavbu, její studium však bylo ukončeno z důvodu nedostatečné docházky.

Největší vliv na Radůzin hudební vývoj měla matka (trampská hudba) a dědeček (písně městského folkloru). Již jako dítě ovládala Radůza hru na několik hudebních nástrojů (flétna, lesní roh, hoboj), jejichž spektrum neustále rozšiřuje (akordeon, klavír, kytara apod.)

Radůza se neúspěšně ucházela o studium na Ježkově konzervatoři. V přijímacích zkouškách na DAMU postoupila do třetího kola, ale svůj výkon zhodnotila jako nedostatečný a od zkoušek odstoupila. Později nastoupila na Pražskou konzervatoř (zaměření populární zpěv a skladba), kde absolvovala v roce 2001. Vedle toho studovala soukromě vážnou hudbu.

Radůza vystupovala jako potulná muzikantka v Itálii, Německu, Holandsku a Francii, a také v České republice si přivydělávala koncertováním na ulici. Živila se jako modelka, prodavačka hudby a starožitností, vyučovala zpěv.

4.2.2 Počátky hudební kariéry

Radůzu objevila roku 1993 Zuzana Navarová. Nabídla jí účinkování na svém koncertě v Městské knihovně v Praze, kde Radůza téhož večera vystoupila v roli hosta. Tři dny poté se zúčastnila koncertu s názvem *Konec české kultury – ne!* ve Velkém sálu Lucerny. Těmito dvěma koncerty nastoupila svou kariéru písničkářky. Se Zuzanou Navarovou se posléze sblížila pracovní i osobně.

V letech 1993–1999 Radůza vystoupila jako předskokanka amerických hvězd Suzanne Vega a Mikea Oldfielda, spolupracovala se skupinou Nerez, hostovala na koncertech skupin Marsyas či Abraxas a od roku 1999 pravidelně vystupovala v Jazzklubu Železná (Cabaret Václava Koubka). Nahrála debutovou demo kazetu *Blues?* (1994), kterou kritici ani posluchači nepřijali kladně.

Přes všechny počáteční úspěchy Radůza odolala rychlé kariéře a věnovala se primárně studiu.

4.2.3 Vývoj v letech 2001–2004

Roku 2001 Radůza dokončila studium na konzervatoři a následně vydala album (často mylně považované za debutové) *Andělové z nebe*. Toto album se i přes kritiku patosu, stylizace či intonační a výslovnostní nedůtklivosti²³ setkala s velkou posluchačskou odezvou. Na úspěchu alba má podíl také Zuzana Navarová, která Radůze vypomáhala textařsky, instrumentálně i vokálně (v duetu *Cestou do Jenkovic*).

Dva roky nato následovalo vydání alba *Při mně stůj* (2003). Album se několik týdnů drželo na předních příčkách žebříčků prodejnosti a přineslo Radůze ocenění Akademie populární hudby (Zpěvačka roku, Objev roku, Folk & Country) či úspěch v anketě Zlatý slavík (kategorie Skokan roku). Na obou jmenovaných albech ji doprovázejí členové skupiny KOA Omar Khaouaj a František Raba.

V roce 2003 Radůza několikrát vystoupila v televizi: se svým recitálem *Sólo pro...*, po boku Zuzany Navarové v pořadu *Na plný pecky* či v *Noci s Andělem*. U příležitosti 25. výročí založení skupiny Symfonický Jablkoň instrumentovala vlastní skladbu.

4.2.4 Vývoj v letech 2005–2010

V roce 2005 Radůza odcestovala do Francie. Tam hrála své skladby posléze vydané na albu *V hoře*. Toto album opět obsadilo vrchní příčky žebříčků prodejnosti. Ten samý rok byla Radůza přizvána k natáčení filmu Jana Hřebejka *Kráska v nesnázích*. Zahrála si zde samu sebe a podílela se na tvorbě soundtracku.

Rok 2007 byl pro Radůzu umělecky i osobně úspěšný. Vydala dvě alba: *V salonu barokních dam*, které překvapilo posluchače absencí akordeonu i pestrostí hudebních aranží; a záznam koncertu v divadle Archa, který vyšel pod názvem *Vše je jedním*. Z podobného materiálu obohaceného o dokumentární snímek o Radůze (režisérka Olga Špátová) bylo sestaveno DVD *Půjdu kam chci*.

²³ KELLER, M.: *Zrodila se šansoniérka*. Internetfolk [online]. 24. 4. 2003 [cit. 15. 3. 2010]. URL: <<http://www.raduzazuzana.cz/clanky.php>>

Poslední album s názvem *Miluju vás* vyšlo 17. března 2010. Autorka se na něm vrací k akordeonovým doprovodům a kapelovým úpravám, použité texty i vlastní fotografie na přebalu CD mají vysoce intimní charakter.

Radůza se nevěnuje pouze písničkářské tvorbě. Roku 2008 vydala knihu pro děti *O Mourince a Lojzíkovi*, jejíž text namluvila a doplnila písněmi na CD *O Mourince a Lojzíkovi aneb pohádkové čtení se zpěvy*. Hostovala na albech skupin Nerez (*Nerez v Betlémě* 1993), Cymbelín (*Kolem osy* 2001) či Jablkoň (*Cestující v noci* 2003). Mimo tyto činnosti Radůza skládá scénickou hudbu (např. pro Divadlo v Celetné, Dejvické divadlo či Divadlo v Řeznické).

4.2.5 Pracovní charakteristika

Hudební inspiraci nachází Radůza v tvorbě Dagmar Andrtové-Voňkové či Zuzany Navarové, zajímá se také o vážnou hudbu. Její hudba vychází ze šansonu, českého, balkánského či arabského folkloru a městských písní. Sama svou hudbu charakterizuje jako „*emocionálně vypjatý šanson*“.²⁴

Kritici i posluchači oceňují Radůzinu přesvědčivost, upřímnost, sílu výrazu a emotivnost. Její tvorbě je připisována tendence zlidovět. Písně je možné rozdělit do dvou skupin: pro jednu je charakteristický skočný syrový rytmus, akordeon a vypjaté hlasové polohy, pro druhé melancholická kytara/klavír a vynikající textařská obraznost.

Textařskou rovinu považuje autorka za nejpodstatnější: „*Píseň musí mít uzavřenou, jasnou formu, aby posluchač porozuměl textu.*“²⁵ Radůziny texty se vyznačují emotivní naléhavostí, nosnými motivy, mnohoznačností a obrazností. Zpěvačka bývá označována za mimořádný jazykový talent.

Radůza trpí nedomykavostí hlasivek; tato vada způsobuje charakteristické „nakřáplé“ zabarvení hlasu.

²⁴ BUČEK, R.: *Velmi nerada sa fotografujem, veľmi nerada chodím do televízie...* Supermusic [online]. [citace 2010-03-22].

URL: <<http://www.supermusic.sk/sprava.php?idspravy=20366>>

Překlad autorka.

²⁵ Tamtéž.

4.2.6 Osobní charakteristika

Radůza je považovaná za nadanou multiinstrumentalistku. Věnuje se studiu evropské lidové hudby. Kromě hudby jsou její velkou zálibou jazyky – plynule mluví anglicky, francouzsky, italsky, rusky a polsky, což se promítá na textařské podobě jejích alb.

Radůzin zchátralý vzhled je pouze promyšlená póza; zpěvačka je známá svou uctivostí a zdvořilým vystupováním. Dalším příznačným rysem je zpěvaččina snaha o co nejmenší medializaci.

Radůza trpí celiakií (alergie na lepek). Má dvě děti, syna Attilu (8. 6. 2007) a dceru Asenu (2. 3. 2009), její přítel je turecké národnosti.

4.3 Martina Trchová

4.3.1 Dětství a dospívání

Martina Trchová se narodila 14. února 1983 v Praze. Po gymnáziu nastoupila na Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy, kde vystudovala obory český jazyk a literatura a výtvarná výchova. V současné době oba tyto předměty vyučuje; mimo to se zabývá výukou českého jazyka pro cizince.

4.3.2 Hudební začátky

V době gymnaziálních studií Trchová založila kapelu pojmenovanou Vzdušné zámky (Iva Třeboňáková – flétna, Stanislav Hynek – kytara). S touto skupinou se poprvé zúčastnila soutěže Folkový kvítek.

Později začala Trchová vystupovat sama. Zvítězila v soutěži Folkový kvítek, čímž na sebe poprvé výrazněji upozornila, a ještě týž rok začala spolupracovat s flétnistkou Karolínou Skalníkovou. Jejich duo získalo několik hudebních ocenění (Porta 2004, Zahrada 2004). Společně nahrály demo verze písní *Teprv se probouzím* v roce 2001 a *Maxisingl* 2003.

4.3.3 Debutové album

V roce 2003 oslovil Martinu Trchovou producent Zdeněk Vřešťál a nabídl jí pomoc s vydáním alba. Trchová se obklopila zkušenými hudebníky: na debutovém albu *Čerstvě natřeno* (2005) spolupracovali vedle Karolíny Skalníkové kytarista Jan-Matěj Rak, kontrabasista František Raba, akordeonista Mário Bihári či Vít Sázavský.

Martina Trchová je autorkou všech písní; výjimku tvoří *Malá samba o srdci*, kterou složil a otextoval Jan-Matěj Rak. Ten je také spoluautorem většiny aranžmá.

Nahrávka je žánrově nevyhraněná: vychází z folku, ale objevují se zde i prvky jazzu, bigbítu, šansonů a latinské rytmy či valčíky.

Album *Čerstvě natřeno* bylo kritiky hodnoceno velice kladně; bylo označeno za „*debut výrazné osobnosti, dámy s kytarou*“.²⁶ Vydavatelství Indies record záhy nabídlo Martině Trchové další spolupráci.

4.3.4 Druhé album

Krátce po vydání alba Martina Trchová vystoupila na ČT2 v trojrecitálu se skupinami Traband a Jarret.

Roku 2007 vzniklo uskupení nazvané Trijo s Martinou Trchovou. Skupina v sestavě Martina Trchová – zpěv, kytara, Michal Pospíšil – kontrabas, Patrik Henel – kytara prezentovala kromě písní Trchové i tvorbu Patrika Henela. Společně vydali demonahrávku o čtyřech písních. Svou činnost Trijo ukončilo po roce působení. Po rozpadu skupiny Trchová koncertovala v duu s Karolínou Skalníkovou.

Od roku 2009 vystupuje Martina Trchová s kytaristou a aranžérem Patrikem Henelem a kontrabasistou Radkem Polívkou. V této sestavě nahráli demo verzi písně *Voda stojatá* 2009 a o rok později vydali album s názvem *Takhle nějak vyjou ve mně vlci*. Producentem tohoto alba se stal Michal Němec ze skupiny Jablkoň.

I druhé album Martiny Trchové se setkala s pozitivním ohlasem kritiků. Album je typicky žánrově nezařaditelné: blíží se městskému folku, ale projevují se na něm prvky jazzu i blues.

4.3.5 Pracovní charakteristika

Vedle sólové dráhy se Trchová věnuje spolupráci s různými hudebními tělesy. Vystupuje v humorném písničkářském triu Ježibabinec společně s Magdou Brožkovou a Žofií Kabelkovou. Jejich skupina sice oznámila ukončení činnosti, dodnes však občasně koncertuje.

Mezi lety 2001 a 2005 Trchová organizovala pravidelné písničkářské večery s názvem *Mladá folková krev* v pražském divadle Akcent.

²⁶ JAN BOŘEK ŠIKULA: *Pozor na zlomyslnou Martinu, uteče*. Freemusic [online]. 9. 9. 2005 [citace 2010-03-22].

URL: <<http://www.freemusic.cz/clanky/4110-pozor-na-zlomyslnou-martinu-utece.html>>

Hudební inspiraci pro Martinu Trchovou představuje například tvorba Zuzany Navarové či amerických písničkářek Norah Jones a Alanis Morissette, Joni Mitchell nebo Joan Baez.

Její texty se vyznačují výraznou lyrizací a metaforickými obrazy, originalitou a dekadentními prvky. Autorka často používá štěpné rýmy a propojuje hudební a literární tvorbu s výtvarným cítěním. Kritici oceňují její neotřelost a přesvědčivý projev.

4.3.6 Osobní charakteristika

Martina Trchová se řadí mezi české písničkářky-multiinstrumentalistky. Ovládá hru na akustickou a elektrickou kytaru, flétnu a klarinet; jazzové hře na kytaru učí.

Vedle hudby se věnuje literatuře a výtvarnému umění (např. obal desky *Čerstvě natřeno*).

B INTERPRETAČNÍ ČÁST

Pro potřeby rozboru jazykového obrazu světa a emocí byly z každého alba Zuzany Navarové, Radúzy a Martiny Trchové vybrány tři autorské texty. Do výběru nebyly zařazeny texty, na jejichž výsledné podobě se podíleli další autoři a texty zcela či zčásti psané v jiném než českém jazyce.²⁷

1 Zuzana Navarová

1.1 Láska

Jedním ze základních principů jazykového obrazu lásky uplatněných v textech Zuzany Navarové je princip **nádoba-prostor**. Na následujících čtyřech ukázkách si podrobně vysvětlíme jeho vlastnosti:

Ty mě nehřeješ / a už si do mě saháš

Jo, to mi v srdci bylo divoko / a budík nepočítal vteřiny

a v srdci zas místa / jak pjany pijanista

V duši ti mňouká lev / tak lež, kuň se vyhne

První ukázka je kognitivistům již známý obraz člověka-nádoby. V tomto případě se jedná o nádobu otevřenou násilným způsobem; důvěrnost jejího obsahu je zdůrazněna použitím slovesa *saháš si* (jako *zmocňuješ se*). Jak se přesvědčíme dále, obraz násilného tělesného kontaktu se v textech Zuzany Navarové objevuje opakovaně.

Druhá ukázka využívá motivu **srdce**. Vaňková ve své knize zmiňuje, že srdce je orgánem citění, středem člověka a jeho lidskosti – představuje tedy to nejcenější,

²⁷ Výjimku tvoří pouze text Radúziny písně *Už břízy zlátanou* z alba *Miluju vás* (2010), který jsme se rozhodli zařadit z důvodu originálních vyjadřovacích prostředků. Překlad textu *bekle birazcik bekle zní počkej, trošičku počkej, bekle bi dakka bekle znamená počkej, minutku počkej*.

co máme. Významově stojí nad hlavou a za jeho synonymum se považuje duše.²⁸ Je nutné doplnit, že srdce zastupuje lásku, je jejím nositelem. Také ono bývá zobrazováno jako prostor, nádoba, nebo v tomto případě svět. To potvrzuje i třetí ukázka.

Nejen srdce je výrazným symbolem pojícím se s lidstvím a tělesností. Duše, synonymum osobnosti a sídlo pocitů, se v textech rovněž objevuje opakovaně a může být taktéž vnímána jako nádoba či prostor, či v tomto případě jako klec se zkrocenou šelmou.

Základní vlastností jazykového obrazu světa je **antropocentrismus** (viz kapitola 1.4 části A). V souhlasu s touto vlastností je jedním z hlavních způsobů vyjadřování emocí jejich antropomorfizace, polidštění.

V první z následujících ukázek se setkáváme s polidštěním *něh*. Výraznější antropomorfizace se objevuje ve druhé a třetí ukázce, kde jsou *srdce* a *touhy* schopny cítění. Jedná se nepochybně o velice účinný básnický prostředek umocňující význam líčených emocí.

vyplakej něhy spadlé u plotu / polibkům nastavím i uši

Potlučený / písňě labutí / z neděle na pondělí / srdce po nich jihne / celý pokosený

laskám touhy rozechvělé / touhy nezbavené pout

Vedle dvou výše zmíněných základních modelů jazykového obrazu lásky se v textech uplatňují některé modely okrajového charakteru. Jejich výskyt v textech Zuzany Navarové není četný, nicméně se jedná o velice zajímavé způsoby tvoření.

Na podobném principu jako antropomorfizace stojí **animizace**, zezvířečnění. Jak se přesvědčíme dále, patří animizace mezi opakující se způsoby vyjadřování emocí. V následujícím verši se setkávají slova *vrkáš* (typický zvuk hrdliček) a *bleděmodře* (barva peří tohoto ptačího druhu). Tím dochází k zesilování významu.

²⁸ VAŇKOVÁ, I., NEBESKÁ, I., SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L., ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku*. Praha : Karolinum, 2005. S. 252. ISBN 80-246-0919-3

*Ty mě nehřeješ / jen **bleděmodře vrkáš***

S výše zmíněnými principy antropomorfizace a animizace souvisí rovněž **reifikace**, tedy zvěcnění. V následující ukázce je takto zobrazeno *srdce*:

*Nad ránem hlad a **srdce jako rozinky** / po zemi básničky a národ zase na dně*

Mezi okrajové způsoby vyjadřování lásky se řadí také princip **stupnice**, zde se jedná o stupnici libost – nelibost. Láska je v primární podobě emocí kladnou, a tedy spojenou s příjemnými prožitky. Lze ji však posunout do oblasti záporných hodnot a bolestivých pocitů. Toho využívá i tento obraz:

*Miluj mě, miluj mě / **at' je mi do pláče***

Dále je jazykový obraz emocí, jak osvětlil Lakoff ve své studii o hněvu, úzce spjat s teplotní stupnicí. V následující ukázce došlo s největší pravděpodobností k vypuštění slova *rozpálena*, což by odpovídalo české frazeologii *být rozpálen do běla*. Tento obraz vzniká prostřednictvím reifikace: člověk je přirovnáván ke kamnům rozpáleným do běla.

*Tohle se nedělá / **touha je do běla***

Dále je možné emoci připodobnit ke **stravě**, jako je tomu v následující ukázce:

*Jako horka z ledu tříště / **lásky nikdo není syt***

V posledních z okrajových modelů vyjadřování lásky v textech Zuzany Navarové antropomorfizuje **přídavné jméno** *vášnivý* slovo *básničky*. Tento způsob vyjádření emocí je poměrně častý: objekt, který je jakýmkoli způsobem spřízněn s emocí (*básničky*), je doplněn přívlastkem utvořeným z názvu dané emoce (*vášnivý*), čímž dochází k dojmu, že objekt sám tuto emoci pociťuje. Další podobné příklady budou následovat.

Na hlavě korunu královny krásy / budu ti jen vášnivý básničky psát

V další ukázce je primární význam klíčového slova popřen přívlastkem. Zuzana Navarová této formy změny významu využívá poměrně často (dále viz B 1.2):

nervózní prsty a jedovatou něhu / zažloutlý taxiky a na krku tvý zuby

Vedle již zmiňovaného motivu srdce se v textech Zuzany Navarové objevuje další prvek implikující lásku, a to **polibek**. Ukazuje se, že čím vyšší je množství polibků anebo čím déle trvají, tím je láska intenzivnější. Toto pravidlo platí také v opačném směru. Podobně důvěrný význam spatřujeme i v dalším tělesném motivu, v **rukou**:

vyplakej něhy spadlé u plotu / polibkům nastavím i uši

zatím hodně pus, jinde víno zkus / a rythm & blues

Pili jsme na zimu / líbali se na jaro / léto jsme milovali / na podzim spali, héj!

počítám nebe / pusy, co nedostanu / miluju tebe / a pak usnu a vstanu

Skrytou mezi nedospánky / políbíš mě nahonem – honem

trhej mě z kořenů / vezmu tě za ruku

1.2 Radost

Jak již bylo řečeno v kapitole o vlastnostech jazykového obrazu světa (část A kapitola 1.4), tato disciplína vychází mimo jiné z **opozice vlastní – cizí**. Tuto opozici můžeme spatřit v první ukázce, kde se subjekt vymezuje vůči ostatním, tedy cizím, zájmemem *svůj*:

Chceme svůj klid, doma leštíme si zbraně

Zatímco tento příklad se týká nejméně intenzivní formy radosti, tj. klidu, následující verše pojednávají o nejvyšší formě radosti: štěstí. Vycházejí z české lidové frazeologie (*mít šotka*). V tomto příkladě se uplatňuje již zmiňovaný model lidského tělo jako **nádoby-prostoru** (či vězení).

Svátek má Žofie / a ta má v těle šotka, hele

Radost je projevována vysoce sdíleným jevem, **smíchem**. Zuzana Navarová však tento fenomén využívá převážně v pozměněných významech: jako výsměch, smích z donucení, překvapený či ironický smích. Jak už bylo řečeno, změny významu jsou pro tvorbu této autorky typické.

Proč se mi směje ten měkkej frája v grilu? / Zabouchni dveře a svědomí je krotký

Červený oči a černá láska v běhu / na čele říjen a postrašenej smích

Nad ránem chlad, to zrály, myslím, bezinky / Ted' noční můra pobaveně nohu přes nohu dá

Ukazuje se, že český jazykový obraz světa spatřuje ve **svítání a ránu** nový začátek či příslib štěstí. Taktéž denní světlo či *jas* je spjaté s pozitivními emocemi, což dokládá následující ukázka:

ať příští jitra tvá jsou jasná / tak jako slunce na vodě

1.3 Smutek

Smutek je nejfrekventovanější emocí českého jazykového obrazu světa. Odpovídá tomu množství způsobů vyjádření i využití téměř všech základních modelů vyjadřování emocí²⁹: **nádoba-prostor, antropomorfizace, fyziologický projev emoce, opozice vlastní – cizí a model síla**.

²⁹ Všechny modely budou shrnuty v závěru této práce.

V textech Zuzany Navarové se nejčastěji setkáváme s vyjádřením smutku prostřednictvím modelu **nádoby-prostoru**. V první ukázce je *duše* pojata jako prostor (např. místnost), který je možno *vylepit záplatou*:

Z obláčku vystříhej mi záplatu / celou s ní vylepím duši

Podobný obraz nalézáme i v další ukázce. Tentokrát vychází z aktualizované fráze *mít něco na srdci* (v tomto případě *na duši*). Duše tu má podobu plochy (např. stolu) pokryté smutkem. Tento obraz navíc potvrzuje domněnku, že duše je centrem pocitů.

Odpusť, že / nemám na duši / smutek, ač králi Artuši / pryč utek' / kuň i s bílým praporem

V následujícím verši se model nádoba-prostor vyskytuje hned dvakrát: v prvním případě se týká hlavy, která je tu zobrazena jako přírodní prostor (krajina) za bouřkového počasí, ve druhém případě představuje duše nádobu s tekutinou, do které se *prsty noří*:

v hlavě to blejskalo a dunělo / a prsty do duší se nořily

V oddíle 1.1 této části práce byl zmíněn obraz násilného tělesného kontaktu, který se v textech Zuzany Navarové opakuje. Znovu se s ním setkáváme v následujících ukázkách, kde je vyjádřen až expresivně zabarvenými slovesy (*ze mě*) *taháš* a *hrabeš* (*mi* ve smyslu *můj*, *ve mně*; zde se uplatňuje taktéž princip **opozice vlastní – cizí**). První příklad vychází z klasického obrazu člověka-nádoby. Ve druhém případě se jedná o hůře interpretovatelný obraz nádoby naplněné hmotou-*steskem*.

Ještě se pořežeš / když prohry ze mě taháš

Hrabeš mi ve stesku - / - je z modrošeda

Následující ukázka se principu nádoby vymyká. Vystihuje negativní postoj subjektu vůči omezování jeho prostoru:

Ještě mě nehřeješ / a už mě ke zdi strkáš

Prostorovost hraje roli i v následující ukázce, a to v obou jejích částech. V první části verše je subjekt *opředen temnotou*. **Barevnost**, a zvláště kontrast jasu a temna – jak už bylo naznačeno a dále bude rozvedeno –, patří mezi hlavní typy rozlišování pozitivních a negativních emocí. Ve druhé části ukázky se opakuje obraz duše jako násilím otevřené nádoby.

a temnotou mě opředeš / Už teď mi v duši vrtáš

V posledním případě smutku vyjádřeného prostřednictvím principu nádoby se projevuje rovněž **osovost** jazykového obrazu světa: to, co je pozitivní, se nachází nahoře, naopak negativní je umístěno dole, v tomto případě na *dně*.

Nad ránem hlad a srdce jako rozinky / po zemi básničky a národ zase na dně

Vedle modelu nádoba-prostor se ve vyjadřování smutku uplatňuje model **antropomorfizace**. Emoce (*všechno zlý, hoře* i smutek ve formě *slzy*) se zde chovají, jednají a dokonce cítí jako lidé. V poslední ukázce pak *písně* nabývají lidských vlastností pomocí přídavného jména utvořeného z názvů emocí, které písně popisují. Tento způsob vyjadřování byl také popsán v kapitole 1.1.

Ted' všechno zlý mine / a na věčný časy / ty prášky na spaní / přestanem brát

a že hoře se skutálí do jedné slzy / ta slza se vsákne, a pak ji to mrzí

snad na dně se perlama zaleskne / pak vyměním veselé za teskné / písně

Další, v pořadí třetí způsob vyjadřování smutku probíhá prostřednictvím jeho **fyzilogických projevů**. Nejčastěji se jedná o pláč. V následující ukázce je pláč vyjádřen svým vlastním důsledkem: slovy *červený oči*. Mezi další typické projevy smutku patří například schýlení postavy:

červený oči a černá láska v běhu / kožený bundy a v kafi mlíko z tuby

Dívám se do tebe / lesklá a schýlená

V jazykovém obrazu světa patří k nejpracovanějším modelům **opozice vlastní – cizí**. Potvrzuje to následující ukázka, kde tento princip spatřujeme ve vymezení vlastního a cizího prostoru (spojení *někam jinam* tu stojí ve významu *pryč*):

jděte všichni někam jinam / a mě nechte, já se přidám

Negativní emoce jsou dále vyjadřovány produktivním modelem, který jsme nazvali **síla**. Smutek či strach působí na subjekt jako břemeno, které v souladu se zemskou přitažlivostí tíží. Projevuje se tu již zmiňovaná osovost: kladné emoce nabírají směr vzhůru, zatímco záporné míří dolů. Pokud subjekt klesne k záporným hodnotám-emocím, musí vyvinout protisměrnou sílu. Tato síla se stává nositelem významu negativní emoce.

Co bude s náma a kde na to brát sílu? / Brečíš, co máma, a za sklo strkáš fotky

Několik základních modelů, které ovlivnily podobu jazykového obrazu smutku Zuzany Navarové, bylo popsáno. V dalších odstavcích bude uvedeno několik okrajových typů vyjádření.

Zajímavou ukázkou básnické rekategorizace je následující verš. Smutek, jak už bylo řečeno, může být zformulován jako fyziologický, či v tomto případě **mimický projev**. Autorka typický výraz smutku – mračení vztáhla k podzimnímu měsíci říjnu a frázi *zamračená tvář* aktualizovala tímto způsobem³⁰:

Červený oči a černá láska v běhu / na čele říjen a postrašenej smích

Jedním ze specifických okrajových přístupů je spatřování emocí jako **počítatelného množství prvků**, případně jako **hmoty**:

³⁰ Spojení *na čele říjen* lze interpretovat i jako vyjádření pláče, nicméně tento projev emoce je ve verši přítomen ve slovech *červený oči* a jeho zdvojení tímto způsobem se zdá nepravděpodobné.

Z obláčku vystříhej mi odvahu / pod kůži smutky se mi vrší

Negativní emoce může být rovněž zobrazena jako **překážka, nepřítel či bouřka**:

v hlavě to blejskalo a dunělo / a prsty do duší se nořily

Již několikrát byl naznačen význam osovosti v jazykovém obrazu emocí. Kromě základních modelů, **opozice vlastní – cizí a osy libost – nelibost** či **nahoře – dole**, je důležitým principem i **teplotní či světelná stupnice**. Zatímco na většině těchto stupnic stojí kladné a záporné emoce v protikladu, umístění emocí na teplotní škále zůstává nekonkretizováno: hněv může být zobrazen jako vařící se tekutina, stejně tak touha je rozpálená do běla (viz B 1.1). V následující ukázce je smutek zobrazen jako chlad:

Odpusť mi / ke smutku ten chlad / je květen, a ne listopad

Způsob antropomorfizačního vyjadřování emocí, animizace i reifikace byl již doložen. V následující ukázce se setkáváme s podobným připodobněním k **říši rostlin**. V textech se opakuje výraz *zvad* s významem *skončil* či *zemřel*:

S veselou po rumu únor se hlásí / leden že na okně potupně zvad'

Podobně, jako byla láska v textech Zuzany Navarové formulována výrazem *polibek*, je smutek vyjádřen slovy **pláč** či **bolest**. Ve druhé a třetí ukázce je význam pláče popřen; jeho vznik je přikládán cizímu tělísku v oku. Čtvrtá a pátá ukázka rozpracovává obraz smutku jako nežádoucího prvku, který je možno odstranit z těla pláčem.

*Roztřesený promlčený potěšení / A černý křídla oken / Rozbrečený vykřičený
rozednění / A černý křídla*

Divá jízda na Parnasu / holka z oka loví řasu

a slzet že budem jen / ze spadlý řasy

*vyplakej ruce spadlé na prahu / jak nehty **smutných** panen sluší*

vyplakej něhy spadlé u plotu / polibkům nastavím i uši

Poslední ukázka zobrazuje smutek **jako bolest**:

sfouk do ptačích hnízd / všechno, co dřív mě bolelo

1.4 Strach

Jak už bylo řečeno, často jsou emoce vyjadřovány prostřednictvím svých **charakteristických projevů**. Podobně je tomu i v následující ukázce. Jedná se o aktualizovanou synekdochu: fráze *třesoucí se ruce* je zúžena a změněna na vyjádření *nervózní prsty*.

nervózní prsty a jedovatou něhu / zažloutlý taxíky a na krku tvý zuby

Ke strachu se váže vlastnost zvaná odvaha. Následující ukázka dokládá, že některé lidské vlastnosti je nutné získat či vytvořit: existenci odvahy tu podmiňuje její vytvoření. Zdá se, že princip **tvoření** či **budování** je v českém jazykovém obrazu světa poměrně produktivní (viz níže):

*Z obláčku **vystříhej mi odvalu** / pod kůži smutky se mi vrší*

Další z východisek vyjadřování strachu představuje sousloví *klidný spánek*. Strach a další negativní emoce totiž v českém jazykovém obrazu světa klidný spánek narušují a způsobují **bezesné noci** až **nespavost**. K tomuto modelu se ještě vrátíme u textů Radůzy.

*Ted' všechno zlý mine / a na věčný časy / ty **prášky na spaní** / přestanem brát*

Touha po odstranění negativních emocí bývá vyjadřována formou **přání** dosahujících podoby modlitby:

*ať nemám vůbec **strach** / kéž dýchám na zobáčkích vah*

1.5 Vztek

Jak již bylo řečeno v kapitole 2.1 teoretické části práce, formám vyjadřování vzteku (hněvu) se ve své knize detailně věnoval Lakoff.³¹ Hlavním poznatkem jeho výzkumu bylo zobrazení hněvu jako horké kapaliny v uzavřené nádobě. V analyzovaných textech je výskyt této emoce velice nízký, a snad právě to je příčinou absence tohoto obrazu.

Místo toho jsme se setkali s modelem vzteku jako **síly**. Tato síla se buď uvolní ve formě hluku, nebo je potlačena, což se často pojí s křečí a dalšími tělesnými projevy (také viz B 2.5). V následujících ukázkách je síla vzteku uvolněna v podobě bouchnutí dveří nebo křiku.

*Proč se mi směje ten měkkej frája v grilu? / **Zabouchni dveře** a svědomí je krotký*

*Jen zkus to, **budu křičet**: / mý kruhy nech!*

Vzájemné propojování emocí je patrné z následující ukázky, kde se vztek mísí s nenávisť.

*Zejtra mě **prokleješ** / ted' z horký noci srkáš*

Princip emoce jako **počitatelné prvky** byl již popsán v kapitole B 1.3. Zde je jeho další doklad:

*Jen trochu **vzteku** / jen trochu chvění*

³¹ LAKOFF, G.: *Ženy, oheň a nebezpečné věci*. Praha : Triáda, 2006. S. 367–401. ISBN 80-86138-78-X

2 Radůza

2.1 Láska

Základní modely i některé frekventovanější okrajové principy vyjadřování emocí byly představeny a popsány v předchozích kapitolách. V následujících odstavcích bude pouze doložena jejich funkčnost ukázkami z textů Radůzy. Dále budou charakterizovány některé typické rysy jazykového obrazu emocí této autorky.

V Radůziných textech se opakovaně objevuje motiv **srdce**. Působí zde jako symbol lásky a středisko citů. V mnoha případech bývá srdce **antropomorfizováno**: pohybuje se, sílí, bojí se i umírá.

*To někde v polích / **srdce mi umřelo***

Srdce mé, proč máš tak pevný úder

Srdce mé, co za bezesných nocí / sbíráš síly znovu zemřít pro cit

Srdce mé, to tys‘ v tom jasném ránu / překonalo strach a zacelilo ránu

Srdce ovšem nemusí nabývat lidských vlastností; i bez nich je vnímáno jako **cennost**. Tento princip se váže k srdci, duši či k některým abstraktním hodnotám, jako je život či svět. Princip cennosti zdůrazňuje nutnost chránit danou hodnotu.

*až nahoře mi zašepťej / **Srdce беру ti***

Dalším typem nazírání srdce je princip **nádoba-prostor**. S tím koresponduje představa srdce jako centra citů: srdce funguje jako schránka na cenný a diskutovaný obsah – city. V ukázce, která následuje, subjekt *srdce otevře* jako skříňku, případně jako okno do pokoje.

*ale že musím, tak znovu **srdce otevřu** / a čím víc zdá se mi život těžším / tím více s osudem se přu / a tím víc se z maličností těším*

Obdobně silným motivem jako srdce jsou **ruce**. Ruce představují centrum doteku, zajišťují tělesný kontakt mezi subjekty. Z těchto důvodů nesou ruce příznak důvěry. V kapitole 2.3 bude osvětlen další význam rukou.

*zavři oči, **objímej mě** / zhoupneme se já a ty*

***Nechod' nikam, objímej mě** / žádný další pokusy*

*kde někdo u krbu **mě po ramenou pohladí** / když venku do korun se víchř opírá*

Vedle uvedených modelů antropomorfiace, nádoba-prostor a cennost se v textech vyskytuje model **síly**. Negativní emoce představuje břemeno, které subjekt zatěžuje a posunuje níže na pomyslné ose nebe – země. V následující ukázce subjekt **tíží** povinná láska. Z toho vyplývá, že se láska, primárně pozitivní emoce, může významově pohybovat na ose libost – nelibost.

***těžší rád mít koho musíš** / ale možná protos tu*

Objektem lásky může být člověk, hodnota nebo činnost, jak bylo uvedeno již v kapitole 2.5.1 teoretické části práce. V následující ukázce je objektem lásky abstraktní pojem **svět**. Zároveň je tu potvrzena významná role rukou v jazykovém obrazu emocí. V ukázce se navíc uplatňuje princip **opozice vlastní – cizí**: to, co držíme v náručí, je naše – to, co se nachází mimo něj, je cizí.

*snad nás toho uchrání / abychom se s klením vzdali mnohem dřív / **pustili svět z náručí***

Opačným pólem lásky je nenávisť, která se řadí k negativním emocím. Jak již bylo ukázáno, negativní emoce často vystupují v roli **učitele**, jako je tomu i v následujícím případě:

*pochopím, že **nepřítel** / ať už chtěl, a nebo nechtěl / nejlepší byl učitel*

2.2 Radost

Ve vyjadřování radosti se čteně uplatňuje model **nádoba-prostor**; tato emoce bývá chápána jako naplňující síla. Na ose nebe – země směřuje vzhůru a bývá vnímána jako **cennost**. Radost má nespočet různě intenzivních forem, jednou z nich je i *mír* v následující ukázce:

*Jako kdybych nevěděla / to že ve mně je ten mír / pro kterež jsem letět chtěla /
až za obzor, za vesmír*

Dalším z výrazných modelů uplatňujících se ve vyjadřování radosti je **antropomorfizace**. Jak už bylo řečeno, radost je **síla** směřující vzhůru. Jako *silnou* ji autorka označuje i v následujícím příkladě:

svou odvahu mi dej / a sílu radosti

Produktivním principem je využívání **přídavných jmen** k polidštění emocí: *číslo*, které bývá spojováno se zvýšeným výskytem štěstí, a *hodina*, tedy čas, ve kterém subjekt pociťuje zmiňovanou emoci, jsou označeny jako *šťastné*. Tím dochází k dojmu, že tyto prvky jsou schopny cítit emoce.

Veze mě noční autobus / moje šťastný číslo

nic tak neutíká / jako šťastná hodina

Existence štěstí je vždy nejistá a málokdy ovlivnitelná. Zároveň má ovšem tato forma radosti pro člověka hluboký význam. Proto se k ní váže jistá magická rovina a *šťěstí se zajišťuje* předměty, kterým je přisuzována magická moc. Tento princip vychází z **lidové slovesnosti** (*podkova pro štěstí*).

Podej mi čutoru / štěstí se jistí podkovou

Specifický **projevem** radosti je smích. Jeho užívání v původním významu je ovšem minimální. V následujících příkladech se vyskytují jiné významy tohoto slova:

Z křídovejch plakátů se šklebí / do prázdnějch ulic blondýna

V kapitole 1.1 byl uveden příklad spojení radosti s jasnými **barvami** a **začátkem dne**. I další autorka využívá tohoto obrazu k vyjádření radosti a současně vychází z frazeologie *ráno moudřejší večera*.

Srdce mé, to tys ' v tom jasném ránu / překonalo strach a zacelilo ránu

2.3 Smutek

Jak už bylo řečeno výše, smutek představuje v textech vybraných autorek nejfrekventovanější emoci. S touto informací souvisí největší formulační pestrost smutku. Nejčtetnějším způsobem vyjádření této emoce je její **fyzilogický projev**. V ukázkách, které následují, se se smutkem pojí bolest, pálení, nespecifikované nepříjemné tělesné pocity, paralyzace, oněmění i pocit mrazení.

Sedím tiše, nerozsvécím / nemůžu se ani hnout

můj Bože, dej, až ucejtím, že další štych / mi zase někdo vyšije

jak tobě teskno je-li jí / když ruce zazebou

Země se točí kolem osy / hlas se mi zadrh jako zip / ted' už nebudu tě prosit / s tebou mohlo mi bejt líp

Co mě to bolí / přece by nemělo

Co mě to pálí / že ani nezaspím / To se mi zdály / takový smutný sny

nad hlavou blesk a hrom prásk jak bič / a tak s bolestí se slotou chodit učím

Dále je smutek vyjadřován pomocí **antropomorfizace**. Negativní emoce může subjekt *zdolat*; v tomto vyjádření lze identifikovat směr shora dolů, který je pro negativní emoce charakteristický. Ve druhé a třetí ukázce se objevuje motiv **pláče**. Ten je rovněž polidštěn: slzy získávají pohybové schopnosti a nabývají komunikační funkce.

*odpusť mi dřív, než mě **zdolá** / to, o čem nevím, že je hřích*

*Mám a nebo spíš ne / hlavou hodit pyšně / **až se slzy pořinou** ...*

*jestli **vzlyk** prozradí tě / je to **pech** / nejhorší máme za sebou*

Osobitou obměnou polidštění je převzetí obrazu **z rostlinné říše**: stejně jako v textech předchozí autorky Zuzany Navarové se zde jedná o výraz *zvad* s významem *zemřel, skončil* nebo *vzdal se*. V tomto verši je navíc duše vyličená jako cennost.

*ten **přijde o duši** / kdo v půli cesty **zvad***

V dalších verších se model **polidštění** pojí s principem **síly**. Ve druhé ukázce je smutek vyobrazěn jako síla, která za doprovodu hluku vychází z nádoby-*chřtánu*, čímž se uleví antropomorfizované *duši*. Podobným způsobem je vystavěn obraz ve třetí ukázce: antropomorfizovaná *beznaděj* opouští s hlukem člověka-nádobu.

*kdo touhle cestou šel, každé si všim / že **ke konci utrpení sílí***

*ale že musím, jenom z **chřtánu vypustím** / **raněné duše mojí kvil a vytí***

*můj Bože, dej, až **sedne na mě beznaděj** / **at' ze mě vyjde ve výkřiku jaderném** /
ty, co ho zaslechnou, už si s tím poraděj*

Pro Radůzin jazykový obraz smutku je charakteristické využití vyjádření emoce formou modelu **síly**. Všechny podoby tohoto modelu se spojují v první ukázce: smutek způsobuje *klesání* subjektu pod *tíhou těžkého břemene*.

*vždyť víš, že nikdy **neklesám** / i když **břímě** svoje někdy těžce nesu*

*Odpusť mi ještě na tomto světě / že **pod tíhou těžkých chvil** / v **slzách** ptávala
jsem se Tě / proč 's mi tohle připravil*

***něco nevyšlo, co na hrbu máš, nevadí** / nová cesta se otvírá*

*ale že musím, tak znovu srdce otevřu / a čím víc **zdá se mi život těžším** / tím
více s osudem se přu / a tím víc se z maličkostí těším*

*Já myslela, že **protluču se vším** / ale **tohle vypadá nad mý síly***

Vedle principu antropomorfizace, síly a vyjadřování smutku prostřednictvím jeho fyziologických projevů autorka čteně využívá **opozice vlastní – cizí**. Ve složitěji interpretovatelné první ukázce je subjektu vlastní dobrá nálada, se *ztrátou* v cizím prostoru se nálada zhoršuje. Platí tu pravidlo přímé úměrnosti: čím blíže, tím kladnější, čím dál, tím zápornější. Podobný příklad byl uveden v oddíle 1.1 (*pustili svět z náručí*).

*i když chápu, že nejde o nic / nějak **ztrácím náladu***

Opouštění, rozloučení a ztráta motivuje vznik smutku a množství příkladů dokládá, že rovněž tvoří jeden z hlavních vyjadřovacích prostředků této emoce. Základem všech výskytů je opozice vlastní – cizí. Východisko tohoto produktivního principu je možno spatřit v první ukázce: hodnoty, které jsou nám vlastní, se vyskytují v naší blízkosti a jsou nám známé – hodnoty, které jsou nám cizí, existují ve vzdálených prostorech a jsou nám neznámé. Ukazuje se, že podstatu opozice vlastní – cizí tvoří strach z neznámého a touha po jistotě.

***opustit** v tu chvíli/ pro neznámé to, co znám*

*Já myslela, že **mám už za sebou** / všechny **ztráty** a že **opouštět je snadné***

*a pak **přetnu pouto, rozloučím se s tím** / kdo se mnou putoval mým žitím*

zakřič z plných plic / hnízdo zahřáté / opouštím

*vzdálen jsi v čase i v hmotě / a já tě **opouštím** teprve teď*

Nově se v textech Radúzy objevuje princip **funkčnost, pořádek**. Negativní emoce je vnímána jako závada na stroji, kterou je třeba odstranit, *spravit*. O obměně tohoto principu (pořádek) v oddíle 3.3.

jako kdybych nevěděla / že se tím nic nespraví

Zajímavým typem vyjádření negativních emocí je degradace formou **ztráty jména**:

*Sedím tiše, nerozsvécím / na stole stydne večere / **na stole stydne něco s něčím**
/ a pes škrábe na dveře*

V kapitole 2.1 byl nastíněn model **cennosti** jako něčeho, co je nutné chránit. V následujícím příkladě je přímo zobrazen boj o cennost-duši.

*ach, **bitvu trudnou nesvedu-li o duši** / věčně s tělem budu jak kočka a pes*

Negativní emoce jako smutek a strach narušují klidný spánek. Model **bezesné noci a bdění** je přítomen i v následujících dvou příkladech:

*Co mě to pálí / že **ani nezaspím** / To se mi zdály / takový **smutný sny***

*sotva jsem jednu **přetěžkou noc dobděla** / vyhlížím, na jaký můj vlak zastavíš
stanici*

V českém jazykovém obrazu světa se negativní emoce často objevují v roli **učitele**. Podobně jako *nepřítel* (viz 2.1) může být dobrým učitelem i *žal* či *utrpení*:

*snad ten **žal a utrpení** / lépe žít nás naučí*

Ruce jsou tělesným symbolem vyjadřujícím lásku a důvěrnost doteku, a také často se opakujícím motivem textů. Vedle těchto významů (podrobněji popsanych v kapitole 2.1) představují znak činnosti. Tento obraz čteně dokládá frazeologie: *zlaté ručičky, mít obě ruce levé*. Pokud jsou ruce složeny či spuštěny, je to příznak negativně vnímané odevzdanosti:

*Sedím tiše, nerozsvěcím / **ruce skládám pod bradu***

Na závěr uvedme několik příkladů, ve kterých smutek vyjadřuje jeho specifický projev **pláč**:

*Půjdu, kam chci a nikdy mě nedoženou / musím jen **přiznat, oplakat, zapomenout***

*Ty **mý ubrečený křivdy** / nestaly se nikdy*

Mně se brada třese

*ale že musím, štráduju furt pryč, ba jó / i když **teskno mi, až skučím***

2.4 Strach

Mezi významné modely vyjadřování strachu v textech Radůzy se řadí **antropomorfizace, fyziologické projevy** či model **síly**.

Antropomorfizace představuje jeden z nejčastějších způsobů ztvárnění této emoce. Zobrazuje strach jako nepřítele či věznitele (viz první ukázkou). Ve druhém příkladě je strach animizován. Vlk, který zde ztvárňuje strach, a jiné šelmy jsou v lidských představách často spojovány s ohrožením. Třetí příklad vychází z tělesnosti antropomorfizované duše a výslednou podobu vyjádření strachu ovlivňuje také teplotní stupnice: negativní emoce je charakterizována chladem.

*kde **mě děs a trýzeň drží v železech** / kam snad nedohlédne Bůh*

*už mi mráz leze pod kabát / teď musím **pěsti zatnout** / najít někde závětrí / kde **nemusím se ani vlka bát***

*když tu mne vprostřed noci zazebou / **všechny údy duše**, více než pevnost
spadne*

Další produktivním typem vyjadřování strachu jsou jeho **tělesné projevy**. Příznačným projevem strachu je třes či jiný svalový neklid a odkrvení pokožky. Tyto projevy zformulovaly strach ve třech následujících ukázkách:

*Ty máš **bílej obličej** / mě vede frajer v placatý čepici*

*zbytečně **mám někdy strach** / často mě **i zviklá** / to na co jsem zvyklá*

*Srdce mé, proč máš tak pevný úder / jen se hneš a já **ve všech údech** / **cítím strach***

Ve vyjadřování negativních emocí se uplatňuje také model **sily**. Jeho fungování bylo vyloženo v kapitolách 1.3 a 2.1. I zde se síla projevuje na ose nahoře – dole. Strach ve druhé ukázce způsobuje subjektu úbytek síly.

*Je **těžký bát se**, kolik zkusíš / uchovat si prostotu*

*ale já **tápu, zoufám, slábnu v pochybách** / cítím viny ostruhy*

Jazykový obraz strachu je tvořen pomocí principu **cennosti**. K žádoucímu překonání strachu je potřeba odvaha. Ukazuje se, že tato vlastnost patří mezi cennosti, jako jsou srdce, duše, svět, radost. Vysoká hodnota odvahy je vyjádřena v následujícím příkladě:

*svou **odvahu** mi dej / a sílu radosti*

Překonání či potlačení negativních emocí je autorkou vysloveno ve formě **přání** či **příkazu**:

*Až se vítr zdvihne / kapelník dá zdvih, **ne** / **nebudu se nikdy bát***

V kapitolách 1.4 a 2.3 byla množstvím příkladů doložena funkčnost obrazu negativní emoce jako **narušitele spánku**. Tento způsob vyjadřování strachu byl použit rovněž v následujících verších. V první ukázce je navíc doba *noci strachu* pojata jako průchozí prostor:

*Srdce mé, co za **bezesných nocí** / sbíráš síly znovu zemřít pro cit*

*proved' mě tou **nocí strachu** / nežli slunce najde kout*

*celé noci **se lekám** / že já nespím a Ty spíš*

Strach může být vnímán jakou **soupeř, nepřítel, či překážka**, což dokládají následující ukázky.

*Srdce mé, to tys ' v tom jasném ránu / **překonalo strach** a zacelilo ránu*

*kde **mě děs a trýzeň drží v železech** / kam snad nedohlédne Bůh*

Na závěr uvedeme zcela ojedinělý způsob vyjádření strachu, a to užitím zastrašujícího **citoslovce kuš**:

*Píseň se dere na ret už / dnes **nenechám si říci: „Kuš!“***

2.5 Vztek

Stejně jako v textech předchozí autorky je frekvence výskytu vzteku u Radůzy velice nízká. Ani zde se nesetkáváme s modelem vzteku jako uzavřené nádoby naplněné vařící se kapalinou, který popsal ve své knize Lakoff.³² Významné principy

³² LAKOFF. G.: *Ženy, oheň a nebezpečné věci*. Praha : Triáda, 2006. S. 367–401. ISBN 80-86138-78-X

jazykového obrazu vzteku představují fyziologické projevy, antropomorfizace a model síly.

Výrazným **tělesným projevem** vzteku, prostřednictvím něhož je tato emoce vyjadřována, je svalová křeč, případně vědomé zatínání svalů. Následující příklady dokazují funkčnost modelu vzteku jako **síly**, který byl nastíněn již v kapitole 1.5: vztek představuje sílu vycházející z nitra člověka-nádoby. Tuto sílu je třeba buď uvolnit (kupř. prostřednictvím prudkého pohybu – úderu, či hluku; jedná se vlastně o útok na objekt), nebo potlačit (potlačení vzteku se projevuje výrazným svalovým napětím). V prvních čtyřech příkladech autorka pojímá vztek jako fyziologické projevy. Ve čtvrtém verši má antropomorfizované *zatnutí zubů* (tj. potlačení emoce) schopnost ochránit subjekt před nebezpečím. V dalších ukázkách se uvolnění vzteku pojí s hlukem a hádkou.

Rty mi blednou, kamaráde / mám je pevně sevřené

ted' musím pěsti zatnout / najít někde závětrí

Bekle birazcik bekle / netvař se vztekle / ještě nejsme v pekle v teple

zatnutých dvě zubů řady / snad nás toho uchrání

tak, hochu, nesakruj / žes v parním stroji píst

abychom se s klením vzdali mnohem dřív

tím více s osudem se přu / a tím víc se z maličností těším

Ve vyjadřování vzteku se rovněž uplatňuje model **antropomorfizace**. V následujícím verši je *osud* vylíčen jako partner v hádce.

tím více s osudem se přu / a tím víc se z maličností těším

3 Martina Trchová

3.1 Láska

Jazykový obraz lásky v textech Martiny Trchové je tvořen pomocí modelů nádoba-prostor, antropomorfizace a opozice vlastní – cizí. Déle se zde vyskytuje několik poutavých osobitých přístupů vyjadřování této emoce.

V následujících ukázkách se setkáváme s modelem **nádoba-prostor**. V prvním případě je láska zobrazena jako město se *slepými ulicemi*. Ve druhé ukázce se nachází zajímavé zdvojení: **reifikací** se subjekt stává *básní*, která se uzavřela *do sebe*-nádoby-prostoru.

Tak zapomenem a příště měj se na pozoru / V lásce je slepých ulic dost

Jsem voda stojatá / Ale už nestojím o tebe / Prozaicky pojatá báseň / Co zamkla se do sebe

V další ukázce se objevuje motiv **ruky** jako něčeho důvěrného a známého skrytého *ve tmě*. Neosvětlený prostor je subjektu neznámý. To odpovídá modelu **vlastní – cizí**, kde to, co je naše, je nám blízké i známé, a to, co je nám cizí, je vzdálené a neznámé.

Pátrám, kdo ve tmě ruku podá, / potom spláchne do záchoda

Dalším funkčním modelem je **antropomorfizace**. Množství příkladů potvrdilo produktivitu tohoto modelu: polidštěné emoci lze připisovat lidské vlastnosti i pocity, čímž se ulehčí její charakteristika. V následující ukázce je antropomorfizovaný život nositelem lásky.

Pohlad' mě, proboha Tě prosím, / můj živote, / já se Ti přebohatě odměním.

V kapitole A 2.5.1 byla jako základní vlastnost lásky uvedena **neschopnost racionálního myšlení**. Na této bázi je založena i následující ukázka:

Víno si dám a než ztratím šanci / spletu Ti hlavu, budu Tvoje „dežaví“

Další ukázka dokládá, že předmětem lásky může být vedle člověka, hodnoty a činnosti, jak bylo uvedeno v kapitole A 2.5.1 také věc, kupř. vlak.

Pak ale vzpomenu si taky / žes miloval vlaky / jak před tunelem houkají

V jazykovém obrazu lásky se často objevuje motiv **srdce**. To je autorkami pojímáno (a zobrazováno) jako **cennost**. V následujícím příkladě je význam srdce oslaben:

Spěchám na nádraží / za jistotu dražím / srdce a vzadu u bufetu cizí holka jí

3.2 Radost

Výskyt emoce radost je v textech Marty Trchové minimální. Jediná ukázka pracuje s atributem radosti, smíchem, formou **změny jeho významu**. Vedle principu **antropomorfizace** čísel se tu uplatňuje také model **vlastní – cizí** (*neznámá jména*):

*Probírám / telefonní seznam / plný jmen, co neznám, / čísel, co se na mě
zašklebí*

3.3 Smutek

Antropomorfizační model se uplatňuje i v jazykovém obrazu smutku Marty Trchové. V obou následujících příkladech je tento model spojen s **tělesností** jazykového obrazu světa prostřednictvím motivu zad. Zada zde mají dva významy: část těla viděná při odchodu a nechráněná část těla. Oba tyto obrazy mají východisko ve frazeologii.

Šeptej mi do ucha, že / všechno bude v pořádku, / že svět mi neukáže / záda.

Že to, co dnes ti tady povím, to mě zítra / nestřelí / do zad

Dalším modelem vyjadřování smutku je **nádo**ba-prostor. V první ukázce se subjekt nachází *na dně*; tento obraz vychází z **osovosti** jazykového obrazu emocí. Ve druhém příkladě je duše nazírána jako místnost.

Vím, že se plížíš těsně za mnou, / dáváš naději jen klamnou, / že tu nejsem sama na dně.

Mlčím, nic neříkám / V duši se šere

Výrazné **fyzilogické projevy** negativních emocí motivují vznik množství obrazů. V první ukázce je přítomnost smutku (nedostatku) vyjádřena závratěmi. Ve druhém případě je konfrontována fyzická bolest s psychickou a jejich průběh je porovnáván. Ve třetí ukázce je výraz *ublížil* (se základním významem fyzicky zranil) použit v souvislosti s psychickou bolestí.

Dvaadvacetkrát nic, jen se mi z toho hlava / točí

Tak jako slepé střevo bolí / I když je dávno pryč / Křič si jak chceš / Nikdo neuslyší tě

Naleju dvě sklenky vína / to pak líp se zapomíná / kdo komu a pročpak ublížil

Další ukázka vychází z principu **reifikace**. Subjekt se sice chová jako lidská bytost, ale uvnitř *tlí*. Toto sloveso s významem *rozklad* se primárně pojí se dřevem, listím a dalšími předměty. Dochází tu tedy k částečné reifikaci.

Tiše tlím, čekám / Až vánek mě zvlí / Pak svůj úkol splním

V části B 2.3 byl popsán princip **funkčnost, pořádek** z jeho prvního hlediska. Následující verš pracuje s obrazem pořádku jako podmínkou existence pozitivních emocí: to, co je v pořádku, uklizené, uvádí subjekt do stavu spokojenosti.

Šeptej mi do ucha, že / všechno bude v pořádku

3.4 Strach

Ve vyjadřování strachu se uplatňují již vyložené základní modely: **antropomorfizace** a **nádoba-prostor**. V první z následujících ukázek je strach zobrazen jako rostlina. Setkáváme se tu s příznakem vzteku – agresí, což dokazuje provázanost emocí. Druhý příklad začíná zdvojeným vyjádřením strachu. Následuje model nádoby s nesnadno interpretovatelným obrazem: negativní emoce se tu pojí se stravovacím procesem. Toto vyjádření nejlépe odpovídá představě strachu jako **nepřítele**, predátora.

*Roste to ve mně / tohle **agresivní sémě** / **strachu**, řekni mi, že tenhle pokus není třetí.*

***Strašně se bojím**, / tak mě přijmi pod obojí / křídla, nenech mě tu **sežrat se tu zevnitř**.*

Strach je spojen s narušením **klidného spánku**. V oddílech B 1.4 a 2.4 byla vyložena širší problematika tohoto obrazu, následující formulace dokládá jeho funkčnost.

*Očekávám návrat syna / **v kraji, kde se neusíná** / noc co noc ho z oken vyhlížím*

Dále bylo v kapitole B 1.4 popsáno **tvoreni** podstatných lidských hodnot. Na podobném principu jsou vystavěny i následující ukázky. V první subjekt *vytváří zmatky*, tedy zápornou hodnotu motivující vznik nejistoty a strachu. Ve druhé ukázce je existence jistot podmíněna jejich *vytvořením*.

*Jsem tři kroky dopředu a čtyři zpátky / Jen **dělám zmatky** a všechny pátky*

*Není čas a není místo / **Pro vytvoření jakýchkoli jistot***

4.5 Vztek

Podobně jako v případě Zuzany Navarové a Radůzy se ani v textech Martiny Trchové daná emoce nevyskytuje ve větším množství. Následující příklady vycházejí z **fyzilogických projevů** vzteku a modelu **síly**: vztek je spojen s agresí, uvolňován ve *křiku* a intenzivní formy vzteku způsobují ztrátu racionality, jako je tomu v poslední ukázce.

*Roste to ve mně / tohle **agresivní** sémě / strachu, řekni mi, že tenhle pokus není třetí.*

*Jsou jenom dveře na všechny strany / A moje prsty na klikách / **Připosraný strach!***

***Křič** si jak chceš / Nikdo neuslyší tě*

*Jak hrom do polic jsem, když do života vkročím někomu / **Neumím vážit slova***

Závěr

V úvodu této práce bylo řečeno, že jejím cílem není dokonalý rozbor ani vyčerpávající popis. Smyslem práce mělo být představení teorie jazykového obrazu světa a její využití při rozboru uměleckých textů.

Teorie jazykového obrazu světa představuje v českém prostředí zcela nový přístup. Jeho dosavadní teoretické poznatky byly shrnuty ve dvou publikacích Ireny Vaňkové, praktické rozborů textů byly zatím zpracovávány pouze ve vysokoškolských klasifikačních pracích.

Proto byla naše práce zaměřena na vysvětlení základních pojmů. V první, teoretické části byla vyložena základní problematika teorie jazykového obrazu světa, vývoj tohoto směru, jeho principy a základní vlastnosti. Dále byl objasněn význam emocí v jazykovém obrazu světa, vysvětlen pojem emoce a popsán vznik, funkce a projevy emocí. V neposlední řadě byla pozornost věnována fenoménu písničkářství. Součástí této poloviny práce byly i životopisy písničkářek, v nichž byl nastíněn osobní i pracovní život autorek.

Druhá část práce byla věnována interpretacím textů. Z každého alba autorky byly vybrány tři texty s nejvyšší frekvencí klíčových slov a dalších hledaných jevů (viz úvod práce). Na jednotlivých verších byly následně předvedeny některé základní modely jazykového obrazu emocí.

Těchto pět základních modelů nazýváme jejich pracovními názvy: osovost, nádoba-prostor, antropomorfizace, cennost a fyziologické projevy. Všechny zmiňované modely jsou velice produktivní a funkční, což dokazuje vysoký výskyt emocí vyjádřených jejich prostřednictvím.

Model osovost zahrnuje několik způsobů nazírání emocí: stupnice nahoře – dole, libost – nelibost, vlastní – cizí, horko – chlad, světlo – tma.

Model nádoba-prostor je kognitivistům znám z obrazu člověka jako nádoby. Významným funkčním prvkem tohoto modelu je prostorovost.

Model antropocentrismus (a jeho obměny animismus, reifikace a přejímání ze světa rostlin) ulehčuje charakteristiku emoce jejím připodobněním k živoucí bytosti, která je obdařena schopností pohybovat se a cítit.

Model cennost zobrazuje emoci či lidskou vlastnost jako hodnotu, kterou je nutné chránit.

Model fyziologické projevy vyjadřuje emoce prostřednictvím jejich charakteristických tělesných projevů či pocitů.

Kromě těchto základních modelů se český jazykový obraz emocí utváří pomocí některých okrajových principů. Jmenujme například obraz jasného rána jako příslibu nového začátku, pojetí negativní emoce jako nepřítele či překážky, změny primárních významů pomocí přívlastků, princip tvoření a budování či funkčnosti a pořádku.

Všechny zmiňované modely korespondují s dosud popsányi základními vlastnostmi jazykového obrazu světa: antropocentrismus, subjektivnost, axiologičnost, mnohvrstevnatost, dynamičnost a opozice vlastní – cizí

Tato práce rozhodně zcela nevyčerpala své téma. Některé výskyty emocí jsme záměrně ponechali stranou ať už ze strachu z dezinterpretace či z důvodu nízké zajímavosti pro jazykový obraz světa. Jistě nebylo možné postihnout a vyložit všechny aspekty tohoto nového přístupu k jazyku a literatuře. Doufáme nicméně, že se nám podařilo nastínit některá témata kognitivní lingvistiky a vysvětlit základní principy jazykového obrazu světa.

Summary

The linguistic image of the world is a recently developed discipline of cognitive linguistics. It comes from the Lublin University in Poland and is based on the interpretation of reality inherent to the language. It explores the ways in which an average language speaker understands the world and how this understanding is reflected in their language. Through analysis, cognitivists deduce that linguistic images of the world in various language communities differ.

Emotions are the basic object of investigation of the linguistic image of the world. They are highly abstract and undefinable phenomena, yet have a distinctive communicative function: they generate a strong need for participation. These properties give rise to questions as to how people think about emotions, how they interpret them and how they speak of them.

Artistic texts have a specific position in the linguistic image of the world's research. In art there is an inherent need to recategorize. By changing the structures of meaning, art opens a new perspective on the thinking process and also language. The lyrics by singer-songwriters constitute a very valuable material for the cognitivistic research, because they reflect the current state of language and their authors endeavour to formulate emotions in a comprehensible way.

According to given criteria (generation differences, musical style and emotionality of lyrics), we have chosen three authors from the multitude of female singer-songwriters: Zuzana Navarová, Radůza and Martina Trchová. Their personal life and career is outlined in detailed biographies.

Our work is based on the analysis of all the authors' lyrics. We have postulated five basic emotions, love, joy, sadness, fear and anger, and focused on the manner of their expression. We have searched for key words, stereotypes (e.g. idioms), connotations, typical collocations or metaphors which express emotions and observed their frequency closely. The lyrics showing the highest frequency of given expressions (three texts out of each album for each author) are analysed in detail.

We have observed several repeating models of expressing emotions and, for the purposes of this work, called them vessel-space, antropomorphism (or animism or reification), value, strength and polarity (the up-down, self-alien, like-dislike, heat-cold and light-dark scales) and physiological expressions. These models show high productiveness and utility. It

also appears that the linguistic image of the world is derived from physicality and originates from folk tradition.

The aim of this work is neither exhaustive analysis nor complete characteristics. It is based on a recently developed discipline; a larger analysis of Czech linguistic image of the world and emotions has so far been applied on specific texts only in thesis and other student works.

Therefore, this work should simply outline the concepts and apprise its recipients of a new and interesting approach to language and literature. We would like to contribute to the development of the linguistic image of the world theory and at the same time point out the outstanding quality of Czech female singer-songwriters' poetic art.

Textová příloha

Texty všech tří zpěvaček jsme převzali z webových stránek.³³ Jejich podoba odpovídá textům uvedeným na přebalech alb. Texty Zuzany Navarové z alb *Skleněná vrba*, *Barvy všecky* a *Jako Šántiděví* jsou texty poslední ruky; byly zveřejněny v knize *Andělská počta*. Texty Radůzy z alba *Miluju vás* jsou převzaty z přebalu alba.

Podobu textů jsme zachovali, upravili jsme pouze formátování uvozovek a apostrofů. Vypustili jsme popěvkové sloky a opakující se texty označili jako refrén (R, R 2).

³³ *Zuzana Navarová d. T.* [online]. 2004-2010 [cit. 2010-06-22]. Písničky. Dostupné z WWW: <<http://navarova.wz.cz/>>.

Radůza. Oficiální stránka zpěvačky Radůzy [online]. [cit. 2010-06-22]. Texty z Radůziných alb. Dostupné z WWW: <http://www.raduza.cz/texty_navig.php>.

Martina Trchová [online]. 2010 [cit. 2010-06-22]. Texty. Dostupné z WWW: <<http://www.trchova.cz/texty.php>>.

1 Zuzana Navarová

Album MASOPUST 1986:

Pozdě na večeri

Červený oči a černá láska v běhu
kožený bundy a v kafi mlíko z tuby
Nervózní prsty a jedovatou něhu
zažloutlý taxíky a na krku tvý zuby
Co bude s náma a kde na to brát sílu?
Brečíš, co máma, a za sklo strkáš fotky
Proč se mi směje ten měkkej frája v grilu?
Zabouchni dveře a svědomí je krotký

Červený oči a černá láska v běhu
na čele říjen a postrašený smích
Říkáš mi „Návrat?“, ale vzdalujem se
břehům
za dvě stě SPECIAL a do džusu líh

Co bude s náma a kde na to brát něhu?
Brečíš, co máma, a co je u vás sněhu
Červený oči a černá láska v běhu
Říkáš mi "Návrat", ale vzdalujem se
břehům...

Kočky

Když kočky řvou
tma sirkou připálí
sladkobolný karamel
voňavá neštěstí
Celou mě rozkrájí
broušený půlměsíc

Když ptáci řvou
není to bolestí
Když holky lžou
mrazí je v zápěstí
„Cikánko maličká
příčaruj synečka“
když holky lžou

Už svatí jdou
v kulhavém příběhu
Sandály dřou
na paty Vševedů
a vođa k zábradlí
tak moudře promlouvá
hou houpy hou

R: Pili jsme na zimu
líbali se na jaro
léto jsme milovali
na podzim spali, héj!
Pili jsme na zimu
líbali se na jaro
léto jsme milovali
o-ó

Když ptáci lžou
voňavá neštěstí
připálený karamel
zamrazí v zápěstí
v kulhavém příběhu
není to bolestí

Písmenka

Z obláčku vystříhej mi záplatu
celou s ní vylepím duši
vyplakej něhy spadlé u plotu
polibkům nastavím i uši

R: Z obláčku vystříhej mi odvahu
pod kůži smutky se mi vrší
vyplakej ruce spadlé na prahu
jak nehty smutných panen sluší

R 2: Povadlý cukr přilepíš na spánky
nasbíráš prstů plnou nůši
na světle celé zruřoví opánky
Písmenka pod čelem jen buší
Písmenka pod čelem jen buší

Album NA VAŘENÝ NUDLI 1988:

O samotě

Skládáš si mě do obálky
rýmovanou samotu
ještě jednou vracíš stránky
hltáš moji nahotu
Skládáš si mě do obálky
já v ní bíle usínám
Do obálky kreslíš dálky
s chrpovýma očima

Skrytou mezi nedospánky
políbíš mě nahonem - honem
horkou jako střepey z války

cvakly zámky
zapomeň, zapomeň, zapomeň

Schováváš mě do přihrádky
strach mám, že zas trucuješ
seškrtaš mě na dva řádky
víckrát už mě nedočteš
Skládáš si mě do obálky
prý mě zase rozlepíš
na Pomněnky, na Fialky
na Tři krále atd.

Skládáš si mě do obálky
rýmovanou samotou
ještě jednou vracíš stránky
hltáš moji nahotu
Skládáš si mě do obálky
prý mě zase rozlepíš
na Pomněnky, na Fialky
na Tři krále atd.

Načerno

Pokušení
slaný škrábnutí
studená tráva v tobě
popleteně vzdychne
včelí slábnutí
V přikrytý kleci kanár spí
a vzpoura tichne

Roztřesený promlčený potěšení
A černý křídla oken
Rozbrečený vykřičený rozednění
A černý křídla

Potlučený
písně labutí
z neděle na pondělí
srdce po nich jihne
celý pokosený
Kdysi k zalknutí
V duši ti mňouká lev
tak lež, kuň se vyhne

Roztřesený unavený probuzení
Tak řekni aspoň popel
Rozbrečený zarosený rozednění
Tak řekni aspoň

Pokušení

starý škrábnutí
studená tráva v tobě
zašustí a vzdychne
včelí slábnutí
V přikrytý kleci kanár spí
lev taky ztichne

Roztřesený promlčený
potěšení ubrečený
vykřičený rozednění
potlučený unavený
probuzení roztřesený
promlčený potěšení
ubrečený vykřičený
rozednění potlučený
unavený probuzení...

Naruby

A jsem zas já
hluboko nad věcí
a jsem zas já
palčivá v záblescích
Dívám se do tebe
lesklá a schýlená
jsem trochu z ocele
a trochu smířená

R: Zasej mě v kamení
sklidíš mě v rozpuku
trhej mě z kořenů
vezmu tě za ruku
Jsem tvoje nálada
jsem tvoje poslední
půlnoční zahrada
v dlážděném polední

Jsem drátek ze stříbra
na noze holubí
chytám tě za křídla
jsem celá naruby
Jsem rána bez hluku
lesklá a vzdálená
beru tě za ruku

A jsem zas já
hluboko nad věcí
a jsem zas já
palčivá v záblescích
Dívám se do tebe
lesklá a schýlená

jsem trochu z ocele
a trochu smířená

A jsem zas já
hluboko nad věcí
a jsem zas já
palčivá v záblescích
Hluboko nad věcí
lesklá a vzdálená
dívám se do sebe
vidím tvá ramena...

Album KE ZDI 1990:

Ke zdi

Ještě mě nehřeješ
a už mě ke zdi strkáš
Zejtra mě prokleješ
teď z horký noci srkáš
Tam někde v tobě skřípe
zrzavej plech
mám sedum životů
a jen jeden vzdech

Ty mě nehřeješ
a už si do mně saháš
Ještě se pořežeš
když prohry ze mě taháš
Hrabeš mi ve zteku -
- je z modrošeda
Já mířím na váhy
ty na medvěda

Ještě nejsem na kolenou!
Dejchám sklo a hlinu zapařenou

Jen trochu vzteku
jen trochu chvění
Klepu si na čelo
a nikdo doma není

Ty mě nehřeješ
jen bleděmodře vrkáš
a temnotou mě opředeš
Už teď mi v duši vrtáš
Zašeptej na dně kruhu:
tak se mi zjev...
Jen zkus to, budu křičet:
mý kruhy nech!

Vždyť ty mě vůbec nehřeješ
a už mě ke zdi strkáš...

Hele

S veselou po rumu leden se hlásí
píše mi na ruku kočičí dráp
Na hlavě korunu královny krásy
budu ti jen vášnivý básničky psát

R: Teď všechno zlý mine
a na věčný časy
ty prášky na spaní
přestanem brát
a slzet že budem jen
ze spadlý řasy
do doby, než nás zas
odnese čáp

S veselou po rumu únor se hlásí
leden že na okně potupně zvad'
neprosil, netrpěl, byl hrdej asi
anebo že by snad oblevu rád?

S veselou po rumu březen se hlásí
píše mi na ruku kočičí dráp
Neprosím, netrpím, jsem hrdá asi
do doby, než mě zas odnese čáp

Hrr na ně

To voněl čaj a santálový tyčinky
a my tak rozmlouvali o poutech a zradě
Nad ránem hlad a srdce jako rozinky
po zemi básničky a národ zase na dně

To voněl čaj a santálový tyčinky
a slova sílela, sílela až k historické pravdě
Nad ránem chlad, to zrály, myslím,
bezinky
Teď noční můra pobaveně nohu přes nohu
dá

R: Andělé spí
v tobě se střílí
prásk! ta-ra-ta-ta!
Jak se ti usíná?
Tohle se nedělá
touha je do běla
mříž
a příliv
hé! ta-ra-ta-ta!

Jak se ti vzpomíná?

Říkaj mi: hraj! A tabák nappou do dýmky
Zvesela písničky! A národ zas hrr na ně!
Šedivej vlas a fungl nový hodinky
Chceme svůj klid, doma leštíme si zbraně

Andělé spí
v tobě se střílí
prásk! ta-ra-ta-ta!
Jak se ti usíná?
Tohle se nedělá
Chce to jen mříž
na ten příliv
hé! ta-ra-ta-ta!
Jak se vám vzpomíná?

To voněl čaj a santálový tyčinky
a my tak rozmlouvali o poutech a zradě
Nad ránem chlad a srdce jako rozinky
Šeptem jsme střileli
a tak jsme umřeli...

Album SKLENĚNÁ VRBA 1999:

Lajla tóv

Jo, to se ptáci vznesli vysoko
že nohy do medu se bořily
a ticho šumělo a vonělo
a koňak bryndal na mý peřiny

Jo, to mi v srdci bylo divoko
a budík nepočítal vteřiny
v hlavě to blejskalo a dunělo
a prsty do duší se nořily

Tak co to bylo za víno
že dneska už ho nechci
miláčku, v hotelu maj' zavříno
tak vypij aspoň deci

Tak, co to bylo za víno
tak vypij aspoň deci
miláčku, v hotelu maj' zavříno
a já už ani nechci

Bolero

Je úplněk, září
a mě průvan stisk'

sfouk do ptačích hnízd
všechno, co dřív mě bolelo
Je úplněk, září
a spad první list
až budeš ho číst
že se mi spát moc nechtělo

R: Neříkej, že je to píseň pro kosy
že už se samet nenosí
že sonet skřípe za rosy
- jen se tak tváří

Je úplněk, září
a fouká to z luk
a mně už je fuk
„amore, ciao“ i bolero

Poslouchej, půlnoc bijou
poslouchej, vlci vyjou
poslouchej, kohout na střeše
poslouchej, jiskry ti vykřeše

Tak úplněk zvad',
říjen zas do Šárky pad'
chtěl sbohem ti dát
„amore, ciao“ i bolero

Andělská

Bože, podej mi ještě ten kalich
to víno, co s nocí se měnívá na líh
snad nad ránem na dně se dočtu
že v kastlíku andělskou počtu
mám
a že hoře se skutálí do jedné slzy
ta slza se vsákne, a pak ji to mrzí
že po prvním slunci se nadechnem
a kometa zamíří nad Betlém

Zatím

počítám nebe
světla, kam nedostanu
miluju tebe
a pak usnu a vstanu
a tak
tú-tu-tú- tú...

Tak podej, podej mi ještě ten kalich
to víno, co s nocí se měnívá na líh
snad na dně se perlama zaleskne
pak vyměním veselé za teskné

písňě
a pak hoře se skutálí do jedné básně
ta báseň se vsákne a na Zemi zasněží
a po prvním slunci a s první tmou
ta kometa zamíří nad Letnou

Zatím
počítám nebe
pusy, co nedostanu
miluju tebe
a pak usnu a vstanu
a tak
tú-tu-tú- tú...

Album BARVY VŠECKY 2001:

Pro labutě

Jak sladko, jak bolno
hořko nám bylo
tak sladko, tak bolno
hořko a milo
Co křidel, co zvonů
z Varšavy domů
a v srdci zas místa
jak pjany pijanista

Sladko a bolno
hořko nám bylo
tak sladko tak bolno
dolce a milo
Co křidel, co zvonů
co u sta hromů
spí poutník, spí střela
i doutník od Fidela

Nad ránem zakřičel pták
řekni mi, řekni mi
řekni mi jak

jak sladko, jak bolno
hořko nám bylo
tak sladko, tak bolno
a venku lilo
Co z křidel, co z básně
tak z čista jasně
a hedvábně krutě
zní píseň pro labutě

A Deus

Zachraň mě, zachraň mě
v poutech, ne v bolesti
zachraň mě, zachraň mě
v Bohu, ne v neřesti
Miluj mě, miluj mě
ať je mi do pláče
miluj mě, miluj mě
rychlostí tryskáče

R: Rezavý kamínka
horký jak vzpomínka
hřejou si pro sebe
a já chci do nebe

R 2: Lé, lé, ló, léu
Voce me pertenceu
algum dia voce me guería
nos olhos teus me diz adeus

Po horách, po vodách
ach, ty mé blouznění
oheň a vichřice
na prach se proměním
Klopýtej, pospíchej
mraků se dotýkej
v míru, ne v souboji
kde letí sokoli

Jen stará písnička
sedá mi na víčka
tak v rytmu valčíku
bere už za kliku

Zachraň mě, zachraň mě
na prach se proměním
miluj mě, miluj mě
slíbím ti cokoli
V míru, ne v souboji
ať je mi do pláče
kde letí sokoli
rychlostí tryskáče

Slyšíš mé modlení
miluj mě, miluj mě
na prach se proměním
zachraň mě, zachraň mě
V míru, ne v souboji
ať je mi do pláče
to letí sokoli

rychlostí tryskáče

Jak stará písnička
sedaj mi na víčka
dnes samí andělé
to, že je neděle

Piráti

Hubená noc přisedla si s otráveným vínem
Bledá holka přikryla tmou černým
baldachýnem
Divá jízda na Parnasu
holka z oka loví řasu
Ještě chvíli slyším basu
purpurovým stínem

Hubená noc přisedla si, pobaveně zvadla
Bledá holka přikryla tmou, koukla do
zrcadla
Zablýsklo se nad Parnasem
marně hodil básník lasem
Drobná píseň tenkým hlasem
zachřadla, až zchřadla

R: Kde jste mí kumpáni
nahořklých nocí
kde jste mí piráti
houpu se v bocích
Kde jste mé přízraky
pobledlých svic
Vezte mě tramvaje
do Vokovic

Hubená noc přisedla si s otráveným vínem
Bledá holka přikryla tmou černým
baldachýnem
Ztratila se v nočním dešti
moje tramvaj, vem ji nešť i
básník ten jak Tokaj z Pešti
koktal na mě svý: nem...

Nem tudom... Piráti
nahořklých nocí
Hubená noc přisedla si, pobaveně zvadla
Bledá holka přikryla tmou, koukla do
zrcadla
Divá jízda na Parnasu
moje tramvaj mění trasu
Ještě chvíli slyším basu
Zachřadla, až zchřadla

Kde jste mí piráti
nahořklých nocí
Kde jste mí kumpáni
V tichnoucích krocích
Zdravím vás přízraky
a pak už nic
jenom ty tramvaje
do Vokovic

Album JAKO ŠÁNTIDÉVÍ 2003:

Svátek má Žofie

Za oknem fuchsie
tak „bičav mange fotka“
že noci upije
ten, kdo tě jednou potká
Za oknem fuchsie
a hromská práce k tomu
že noci upije,
ten, kdo tě vezme domů

Za oknem fuchsie
tak „bičav mange fotka“
že noci upije
že luna vlasy protká
za oknem fuchsie
a jedna píseň krotká
sec hadry mordie
a do džusu je vodka

R: Kdo nejed' mango
smutně žil
pro toho tango
z plna žil

Za oknem fuchsie
tak „bičav mange fotka“
že noci upije
ten, kdo tě jednou potká
Za oknem fuchsie
a „pod kamenem potkan“
sec hadry mordie
a na pět klení od ká

At' nikdy nezkalí se, děj
se vůle, stříbro s cínem
at' příští jitra tvá jsou jasná
tak jako slunce na vodě
a jak ta voda s vínem

jak hvězdy, co mi choděj do sna

Za oknem fuchsie
tak „bičav mange fotka“
nemáš-li, kup si je
až luna vlasy protká
Za oknem fuchsie
a jedna píseň krotká
Svátek má Žofie
a ta má v těle šotka, hele

Zatím hodně pus

Je mi fajn a je mi skvěle
jen se nesmím ani hnout
laskám touhy rozechvělé
touhy nezbavené pout
Jako horka z ledu tříště
lásky nikdo není syt
Tak ti volám, že až příště
příště přijď mě uhasit
zatím hodně pus, jinde víno zkus
a rythm & blues

Je mi fajn a je mi skvěle
v zdravém těle zdravý duch
je mi fajn a je mi skvěle
jen si musím šetřit sluch
Tak ti volám, že se chtělo
a že právě přešel var
a tak místo whisky yellow
dám si pastu na opar
a noci zdar a flastru kus
na rythm & blues

Je mi fajn, at' není hůře
k nohám pes mi přileh', á
je mi fajn a tý svý Důře
řekni, at' mě vynechá
Je mi jedno, co psal Hašek
co mu řekla matka Rus
ani nevezmu si prášek
ač mi po zdi t'ape rus
a hejno hus i autobus
a rythm & blues

Je mi fajn a je mi skvěle
jen se nesmím ani hnout
laskám touhy rozechvělé
touhy nezbavené pout
Je mi fajn a je mi skvěle

zdravý duch je v zdravém těle
jděte všichni někam jinam
a mě nechte, já se přidám
a hodně pus i masa kus
a rythm & blues

Orlice

Orlice zas šumí nad splavem
odpusť mi
modlím se, at' všechno přestanem'
Odpusť mi
ke smutku ten chlad
je květen, a ne listopad
odpusť
modlím se, když spáváš na pravém
boku, když

R: Orlice zas šumí nad splavem
odpusť mi
modlím se, at' všechno přestanem'
Odpusť, že
nemám na duši
smutek, ač králi Artuši
prý utek'
kůň i s bílým praporem

Vysoko v horách prší
dolem přelít' hvízdák
vysoko v horách prší
na pěvuší hnízda
Vysoko v horách prší
Dáša ruší, hvízdá
Vysoko v horách
horko v autobuse, bonbón v puse
a ty hvízdáš s ní, zdaleka

R 2: Orlice zas šumí nad splavem
odpusť mi
modlím se, at' všechno přestanem'
odpusť
at' nemám vůbec strach
kéž dýchám na zobáčcích vah
odpusť

Vysoko v horách prší
voda na tři couly
vysoko v horách prší
Dáša už se choulí
vysoko v horách prší
na kalhotách bouli

Vysoko v horách
horko v autobuse, sucho v puse
co si počneš s ní

zdaleka

2 Radůza

Album ANDĚLOVÉ Z NEBE 2001:

Autobus

Veze mě noční autobus
moje šťastný číslo
tak to se mnou ještě zkus
to víš, taky mě to zkríslo

Veze mě noční autobus
prej na sedačce kožený
na nebi visí Malej vůz
už je to ložený

Ručičky na hodinkách
tik , tak a zas je mi kách
sype se na stěnu hrách
Ručičky na hodinkách
tik, tak a zas je mi kách
a noha přes další práh

Sedím tiše

Sedím tiše, nerozsvěcím
nemůžu se ani hnout
ještě si dám tak dvě deci
a pak zkusím vypadnout

Začalo to obyčejně
na půjčeným kanapi
zavři oči, objímej mě
zhoupneme se já a ty

Sedím tiše, nerozsvěcím
ruce skládám pod bradu
i když chápu, že nejde o nic
nějak ztrácím náladu

Probíhá to obyčejně
pokecaný ubrusy
Nechod' nikam, objímej mě
žádný další pokusy

Sedím tiše, nerozsvěcím
na stole stydne večeře
na stole stydne něco s něčím
a pes škrábe na dveře

Skončilo to obyčejně
v zastrčený ulici
Ty máš bílej obličej
mě vede frajer v placatý čepici

Co mě to bolí

Co mě to bolí
přece by nemělo
To někde v polích
srdce mi umřelo

Co mě to pálí
že ani nezaspím
To se mi zdály
takový smutný sny

Album PŘI MNĚ STŮJ 2003:

Půjdu, kam chci

Pokoj rozvoněl se vínem
minem se, neminem
jako ty mě nemá nikdo rád
Bůh na zem hvězdu shodil
když po nebi chodil
ted' si můžeš něco přát

Papírový draky
slunce, hory, mraky
umět chtít to, co mám
poznat, když se mýlím
opustit v tu chvíli
pro neznámé to, co znám

Půjdu, kam chci a nikdy mě nedoženou
musím jen přiznat, oplakat, zapomenout
půjdu, kam chci a nikdy mě nedoženou
musím jen zapomenout.

Ty mý ubrečený křivdy
nestaly se nikdy
to jen sen se mi zdál
to jen moje chtění
cestu kroutí, mění
to jen cíl je mnohem dál

To jen neznám sebe samu
z lenosti se klamu

zbytečně mám někdy strach
často mě i zviklá
to na co jsem zvyklá
pomni, že jsi jenom prach

Na koníčka vyskočím

Z kolotoče za dvě voče
na Matějský pouti
volají mě sladkým hlasem
zelený kohouti
Pojeď, holka
pojeď s náma
pojeď s náma
pojeď
nebo sama

R: Na koníčka vyskočím
ještě si výsknu
dokola se zatočím
uzdečku stisknu
všichni moji přátelé
i všechno kolem
je tak veselé
hé...

R 2: Mně se brada třese

Říkala mi moje máma
Jseš toulavá kočka
kdo by si vzal tebe
holka, jó, ten by se dočkal
Kde jsi byla, kam zas jdeš
prohlížeš si zeď
a doma sed'

At' jsem byla, co jsem byla
ted' to není lepší
než když jsem žila
co jsem žila
když jsem byla mladší
pro pět ran do čepic
a ric pic, buď Ritz
a nebo nic

Orel

Ještě dál a vejš
nes mě, orlí peruti
až nahoře mi zašeptej
Srdce беру ti

Silněji a víc
drž mě, orlí pařáte,
zakřič z plných plic
hnízdo zahřáté
opouštím

Silněji a výš
zpívej, orlí zobane
řekni mi, co víš
všechno, co já ne

Ještě dál a vejš
leť, můj druhu v prudkosti
svou odvahu mi dej
a sílu radosti

Album V HOŘE 2005:

Nebe–peklo–ráj

Ty jsi mi říkal, neboj, malá
to víš, že ti budu psát
no, tak jsem to tak brala
a ted' už máme listopad

Když jsi mě prosil, at' ti věřím
andělé nebo někdo z nich
mi oči zasypali peřím
a u vás už je asi sníh

R: Nebe–peklo–ráj
s náma duše hraj

Jak vodka v nedopitý flašce
někde se houpe tvoje loď
zas sedím na sbalený tašce
chceš-li mě, tak si pro mě pojď

Z křídovejch plakátů se šklebí
do prázdných ulic blondýna
máslem na zem padaj chleby
sama, jak au pair z Londýna

Země se točí kolem osy
hlas se mi zadrh jako zip
ted' už nebudu tě prosit
s tebou mohlo mi bejt líp

Bylo nebylo

Nebylo a nebo bylo
za sedmero horami

pršelo a jen se lilo
každá rada dobrá mi

Je těžký bát se, kolik zkusíš
uchovat si prostotu
těžší rád mít koho musíš
ale možná protos tu

R: Dívám se zpět dírou v plotě
na klíce zašla už měď
vzdálen jsi v čase i v hmotě
a já tě opouštím teprve teď

Pila jsem víc než jsem měla
nebylo to na zdraví
jako kdybych nevěděla
že se tím nic nespraví

Jako kdybych nevěděla
to že ve mně je ten mír
pro kterež jsem letět chtěla
až za obzor, za vesmír

Ať to bylo, jak to bylo
jinak už to nebude
ať mi je, či není milo
mám, co je mým osudem

Než vystoupím ze všech svých těl
pochopím, že nepřítel
ať už chtěl, a nebo nechtěl
nejlepší byl učitel

Čutora

Podej mi čutoru,
můj starej kámoši
vyplave nahoru
co není pro uši
těch, co nás neznají
jak my dva známe se
jó, někdy potají
i mistr tesař utne se

Podej mi čutoru
jestli zbyl tam ještě lok
a nejen ze vzdoru
my na tea five o'clock
můj starej kámoši
se nenecháme zvat

ten přijde o duši
kdo v půli cesty zvad

R: Leckdo noc upíjí
tam pod magnólií
jak tobě teskno je-li jí
když ruce zazebou
Skoč rychle na pelech
než spánek přijde
zadrž dech
jestli vzlyk prozradí tě
je to pech
nejhorší máme za sebou

Podej mi čutoru
dneska přihnu si
až půjdem na horu
to mít nemusím
co ve svém ruksaku
jó, nedokážu nýst
tak, hochu, nesakruj
žes v parním stroji píst

Podej mi čutoru
šťěstí se jistí podkovou
když už tu letoru
holt, kámo, máme takovou
kdo kam se zakousne
jó, máme na to čich
a to, jak žili jsme
se pozná na očích

Album V SALONU BAROKNÍCH DAM 2007:

Celé noci

Celé noci Tě volám
když tma škrtně o kalich
odpusť mi dřív, než mě zdolá
to, o čem nevím, že je hřích

R: Celé noci čekám
že na mě promluvíš
celé noci se lekám
že já nespím a Ty spíš

Místo spánku Tě prosím
uspi aspoň moje svědomí
odpusť mi této předlouhé noci
co si já odpustit neumím

Odpusť mi ještě na tomto světě
že pod tíhou těžkých chvil
v slzách ptávala jsem se Tě
proč's mi tohle připravil

Celé noci mě voláš
a já Tě neslyším
vší mocí, co máš
Ty nespíš a já spím

Pevný úder

Srdce mé, proč máš tak pevný úder
jen se hneš a já ve všech údech
cítím strach
že obrátí se v prach
co na mističkách vah
mi osud vážil na karáty

Srdce mé, co za bezesných nocí
sbíráš síly znovu zemřít pro cit
dobře, jdu
stále dopředu
než svou nit dopředu
než se domů vrátím

Srdce mé, to tys' v tom jasném ránu
překonalo strach a zacelilo ránu
do pekla
jít bych se nelekla
vzpomeň, co jsem řekla
je jedno, co se stane pak...

V salonu barokních dam

Na hodinách na cembale
v salonu barokních dam
tančívá comique ballet
pastýřka jak filigrán
Strojek jemně tiká
nic tak neutíká
jako šťastná hodina
Jako v řece štika
mizí a uniká
mysli přelud, vidina...
Na hodinách na cembale
v salonu barokních dam

O čem ta pastýřka sní
na sloupku, na hodinkách
Na chvílku zasním se s ní

vrátím se ve vzpomínkách
Nad porcelánem z Míšně
vzdychám: uslyšíš mě
za poslední vteřinou?
Mám a nebo spíš ne
hlavou hodit pyšně
až se slzy pořinou...
O čem ta pastýřka sní
na sloupku na hodinkách

Stojím v salonu barokních dam
pod stropem kazetovým
to s sebou si vezmu, co dám
to nepodlehne zkáze, to vím
V zrcadle se mihne
střela se mi vyhne
odvahu mám všechno dát
Až se vítr zdvihne
kapelník dá zdvih, ne
nebudu se nikdy bát
Poslední z barokních dam
všechno, co mám, Ti dám

Album MILUJU VÁS 2010:

Už břízy zlátnou

Už břízy zlátnou
už je zima v povětří
už mi mráz leze pod kabát
teď musím pěsti zatnout
najít někde závětří
kde nemusím se ani vlka bát
kde někdo u krbu mě po ramenu pohladí
když venku do korun se vichr opírá
něco nevyšlo, co na hrubu máš, nevadí
nová cesta se otvírá

Už stráně rudnou
už je zima v ovzduší
už mi mráz leze do kapes
ach, bitvu trudnou nesvedu-li o duši
věčně s tělem budu jak kočka a pes
můj Bože, dej, než protluču se ke smrti
než z mýho dechu bude vánek v listí bříz
ať to, co dals mi žít, prožiju do mrti
zlý i dobrý, dej, ať má to vždycky říz

Bekle birazcik bekle
netvař se vztekle
ještě nejsme v pekle v teple

bekle bi dakka bekle
když už to musí bejt
tak ať to není vlekla

Už listí padá už je zima ve vzduchu
už mě mráz štípe do uší
vpřed se přec vydám
života pro tu chuť
i tam, kde cesta je nejužší
můj Bože, dej, až sedne na mě beznaděj
ať ze mě vyjde ve výkřiku jadrném
ty, co ho zaslechnou, už si s tím poraděj
jen když nejsem, dřív než musím, pod
drnem

Už pozdní podzim
barví lesy do běla
už mi mráz rozhejbal sanici
sotva jsem jednu přetěžkou noc dobděla
vyhlížím, na jaký můj vlak zastavíš stanici
můj Bože, dej, až ucejtím, že další štych
mi zase někdo vyšije
ať zvolám: "Ne jak já, než ale jak chceš Ty
vždyť než Ty těžko něco vyšší je!"

Ale že musím

Já myslela, že protluču se vším
ale tohle vypadá nad mý síly
kdo touhle cestou šel, každej si všim
že ke konci utrpení sílí
ale že musím, štráduju furt pryč, ba jó
i když teskno mi, až skučím
nad hlavou blesk a hrom prásk jak bič
a tak s bolestí se slotou chodit učím

Já myslela, že mám už za sebou
všechny ztráty a že opouštět je snadné
když tu mne vprostřed noci zazebou
všechny údy duše, více než pevnost spadne
ale že musím, i tělo těla oželím,
a i tebe pustím jaseň domů
však jedno, můj dobrý Bože, vím,
kdybych mohla, vyhla bych se tomu.

Já myslela ,že jsi tím znamením
že jsem silou vůle změnila svůj osud
však bylo šalbou, klamem, mámením
mnohé z toho, v co věřila jsem dosud
ale že musím, jenom z chřtánu vypustím
raněné duše mojí kvil a vytí

a pak přetnu pouto, rozloučím se s tím
kdo se mnou putoval mým žitím

Můj dobrý Bože, otevř nebesa
pohled' na mne a přísně mne nesud'
vždyť víš, že nikdy neklesám
i když břímě svoje někdy těžce nesu
ale že musím, tak znovu srdce otevřu
a čím víc zdá se mi život těžším
tím více s osudem se přu
a tím víc se z maličkostí těším

Ještě posed', starej brachu

Ještě posed', starej brachu
je do svítání daleko
proved' mě tou nocí strachu
nežli slunce najde kout
kde mě děs a trýzeň drží v železech
kam snad nedohlédne Bůh
ještě tohle přežít musím
nejeden mi zbývá dluh

Rty mi blednou, kamaráde
mám je pevně sevřené
než břich temnot rozpárá den
kež neztratím mně svěřené
ale já tápu, zoufám, slábnu v pochybách
cítím viny ostruhy
na tu cestu temným lesem
marně hledám soudruhy

Píseň se dere na ret už
a můj part čeká na retuš
podej mi pero, černou tuš
napíšu v B-dur trubkám tuš

Píseň se dere na ret už
dnes nenechám si říci: „Kuš!“
ať už jsi žena nebo muž
i tebe čeká pout' skrz buš
tak se tuž

Jen my dva jsme zbyli tady
kde jsou naši kumpáni
zatnutých dvě zubů řady
snad nás toho uchrání
abychom se s klením vzdali mnohem dřív
pustili svět z náručí
snad ten žal a utrpení
lépe žít nás naučí

Ještě vydrž, pobratime
je do svítání jen pár chvil
nežli v prach se obrátíme
že nám Ďábel nocí vyl

zapomenem, i když stokrát ještě psy nás
budou štvát
my vždy prorazíme leč
a vydáme se vzhůru svahem
mnohem výš, než roste kleč

3 Martina Trchová

Album ČERSTVĚ NATŘENO 2005:

Odnikud nikam

Svíí tmou moje a tvoje tělo
Sytý dnes hladovému vzal
Není zbytí, brzy Tě to omrzelo
V sítech pošleš mě o dům dál

R: Červená „STÁT“ blikla na semaforu
Není kam jet a za zády mi troubí
Tak zapomenem a příště měj se na pozoru
V lásce je slepých ulic dost

R 2: Jen ještě dnes prosím vyzvi mě k tanci
budu to já, kdo se nezastaví
Vino si dám a než ztratím šanci
spletu Ti hlavu, budu Tvoje „dežaví“

„Líto“ je slovo pro slabochy
vím to, a tak ho neříkám
Nebolí to, né, hlavně mi nechy-
bí to stálé „odnikudnikam“

Návrat ztraceného syna

Očekávám návrat syna
v kraji, kde se neusíná
noc co noc ho z oken vyhlížím
Naleju dvě sklenky vína
to pak líp se zapomíná
kdo komu a pročpak ublížil

Prý udělal sis výlet
čekám na Tvůj přílet
až ohlásí ho z tlampačů
Klesám do sedadel
V řadě zavazadel
Tvoje hledám zrakem neomylných hlídačů

Na tabuli rozsvítili nápis
že let 250 má gratis
ještě jednu cestu zpáteční
Tak si vzpomínám, jaks vždycky šetřil
i ve výtiscích novin věřil
slevu v sobotu na číslo páteční

Probírám
telefonní seznam

plný jmen, co neznám,
čísel, co se na mě zašklebí
Které z nich to bylo
a kde zazvonilo,
ráno oklamaná čekám spoje z Vrchlabí

A zase marně, to byl nápad!
Bože, co kdyžs někde zapad'
osamocen v závějích
Vždyť se venku pořád čerti žení
Stopy po Tobě není
a mě vzpomínky na nohy stavějí

Pak ale vzpomenu si taky
žeš miloval vlaky
jak před tunelem houkají
Spěchám na nádraží
za jistotu dražím
srdce a vzadu u bufetu cizí holka jí

Proboha tě prosím

Z olověného nebe
dýchl obr ze svých žeber,
vítr se zved a teď tu řadí.
Myšlenky rozházel
a teď tu houpe na váze
mé hříchy, mé klokotavé mládí.

R: Pohlad' mě, proboha Tě prosím,
můj živote,
já se Ti přebohatě odměním.
Šeptej mi do ucha, že
všechno bude v pořádku,
že svět mi neukáže
záda.
Vždyť jsem ho měla jenom ráda.

Pátrám, kdo ve tmě ruku podá,
potom spláchně do záchoda
mapu, povede mě správně.
Vím, že se plížíš těsně za mnou,
dáváš naději jen klamnou,
že tu nejsem sama na dně.

Strašně se bojím,
tak mě přijmi pod obojí
křídla, nenech mě tu sežrat se tu zevnitř.

Roste to ve mně
tohle agresivní sémě
strachu, řekni mi, že tenhle pokus není třetí.

Album TAKHLE VE MNĚ VYJOU VLCI 2010:

V protisměru

R: Jsem pečlivě udusaná hlína
Jsem tři kroky dopředu a čtyři zpátky
Jen dělám zmatky a všechny pátky
Čekám na pondělí, až se něco změní
Není čas a není místo
Pro vytvoření jakýchkoli jistot
Jsou jenom dveře na všechny strany
A moje prsty na klikách
Připosraný strach!

A všechno, co bylo důležité
Je zavařený pod tlakem do sklenic
Jsou věci nepožité
A já nevím o tobě skoro nic

Je to jako běh na schodech do metra v
protisměru
Je to jako stát v zaseknutém výtahu a být
přítom na tahu

Jen trochu jistoty

Ráno jsem ateista, dozajista v nic už
nevěřím
V poledne váhám nahá před zrcadlem, s
kým to soutěžím
Navečer opouští mě síla, milá sedmi
loupeží
Do noci hledám, kdo mě spasí, žízeň hasím
pod peřím

Chtěla bych vědět, že má slova jsou ta

pravá
Že to, co dnes ti tady povím, to mě zítra
nestřelí
do zad, jak se to dělá v zemích - tam, kde
neuznávají práva
Že budem jíst, tak jako jsme si prostřeli.

Dvaadvacetkrát nic, jen se mi z toho hlava
točí

Jak hrom do polic jsem, když do života
vkročím někomu
Neumím vážít slova
Nechci lít do olova věty
Co stejně světy nezboří
Jen trochu jistoty
Žes to ty a já

Voda stojatá

Tak jak okraj polí máky zarůstá
Mé myšlenky vlčí a kladou prst na ústa
Mlčím, nic neříkám
V duši se šepí
Kam jen položily dívky šepíky

Tak jako slepé střevo bolí
I když je dávno pryč
Křič si jak chceš
Nikdo neuslyší tě
Utiš své dítě
A zadus ho dřív
Než samo zahubí tě

R: Jsem voda stojatá
Ale už nestojím o tebe
Prozaicky pojatá báseň
Co zamkla se do sebe
Tiše tlím, čekám
Až vánek mě zvlí
Pak svůj úkol splním

Prameny

VAŇKOVÁ, I., NEBESKÁ, I., SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L., ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku*. Praha : Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0919-3

VAŇKOVÁ, I.: *Nádoba plná řeči*. Praha : Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1122-8

SCHWARZOVÁ, M.: *Úvod do kognitivní lingvistiky*. Praha : Dauphin, 2009. ISBN 978-80-7272-155-9

LAKOFF, G.: *Ženy, oheň a nebezpečné věci*. Praha : Triáda, 2006. ISBN 80-86138-78-X

LAKOFF, G., JOHNSON, M.: *Metafora, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-7294-071-6

PATOČKOVÁ, D.: *Obráz života a smrti v českém jazykovém obraze světa*. Praha, 2006. 66 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

ZÁPOTOCKÁ, P.: *Jazykový obraz větru v češtině*. Praha, 2007. 92 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

BACHMANNOVÁ, J., a kol.: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : NLN, 2002. ISBN 80-7106-484-X

FILIPEC, J., DANEŠ, F., MACHAČ, J. a kol.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2007. ISBN: 978-80-200-1446-7

LANGER, M. J., Doležal, I.: *Porta znamená brána... i do nového století?* Praha : Adonai, 2001. ISBN 80-86500-23-3

NAVAROVÁ, Z.: *Andělská počta*. Brno : Host, 2009. ISBN 978-80-7294-267-1

PLACHETKA, J.: *Dokud se zpívá...* Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1991. ISBN 80-7088-028-7

PROKEŠ, J.: *Estetická výstavba české folkové písně v 60.–80. letech XX. století*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2003. ISBN 80-210-3039-9

PROKEŠ, J.: *Nebýt stádem Hamletů*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1994. ISBN 80-210-0871-7

VŘEŠTÁL, Z.: *Ne, Nerez, nerezne*. Praha : Galén, 2009. ISBN 978-80-7262-611-3

NAKONEČNÝ, M.: *Emoce a motivace*. Praha : SPN, 1973.

NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha : Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7

ŠVANCARA, J.: *Emoce, city a motivace*. Praha : SPN, 1975.

ŠEBKOVÁ, H.: *Romaři čhib*. Praha : Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-695-6

Zuzana Navarová d. T. [online]. 2004-2010 [cit. 2010-06-22]. Písničky. Dostupné z WWW: <<http://navarova.wz.cz/>>.

Radůza. Oficiální stránka zpěvačky Radůzy [online]. [cit. 2010-06-22]. Texty z Radůziných alb. Dostupné z WWW: <http://www.raduza.cz/texty_navig.php>.

Martina Trchová [online]. 2010 [cit. 2010-06-22]. Texty. Dostupné z WWW: <<http://www.trchova.cz/texty.php>>.